

„Pamiętki przeszłości” z archiwum wydobyte

„Kielce, nad rzeczką Silnicą, leżą na pochyłości wzgórza, w okolicy pięknymi lasami i górami okrytej, w okolicy błogostawionej, jakby sądzić wypadało z tego, co o Kielcach spotykamy w pisarzach starożytnych, - w okolicy posiadającej pełno ukrytych kruszców i niepowynajdowanych skarbów. Według Starowolskiego i innych znajdowały się pod tém miastem i pod Chęcinami kopalnie złota, srebra, miedzi i lazuru...”

(„Pamiętnik Kielecki” na rok zwyczajny 1871, s. 1).

Ujęcie terytorialne regionu, z którego pochodzą wybrane nagrania archiwalne prezentowane na niniejszej płycie, jest zagadnieniem problematycznym. W 1957 r. Jan Nowak-Dłużewski podkreślił, iż dotychczasowi badacze kultury ziem popularnie nazywanych Kielecczyną rozmaicie wyobrażali sobie zasięg terytorialny kulturowego obszaru kieleckiego:

„Jedni z nich konstruowali sobie ten zasięg wysuwając na plan pierwszy Sandomierszczyznę, która ciąży nad całym kieleckim obszarem z racji swojej dawności politycznej¹, drudzy tworzyli go sobie z nachyleniem ku panującym nad całą północną Kielecczyną Łysogórom” (Nowak-Dłużewski 1957: 3).

Krainę kielecką uznać można ponadto za spadkobierczynię historycznych województw Małopolski: sandomierskiego i krakowskiego (Nowak-Dłużewski 1947: 5). Unikając używanych również w odniesieniu do regionu kieleckiego terminów Sandomierszczyzna, kraina sandomierska, kraina łysogórska, region świętokrzyski, a zarazem opierając się na kryterium kulturowym², badacz zaproponował ujęcie interesującego nas terenu w czworobok, który tworzą rzeki Pilica i Wisła,

1 W XVI w. tereny te należały do rozległego województwa sandomierskiego.

2 Nowak-Dłużewski owo kryterium rozumie jako organiczną całość faktów kulturowych (politycznych, społecznych, ekonomicznych, literackich, religijnych, wreszcie folklorystycznych) występujących na danym obszarze.

odcinający się od Krakowskiego rzekami Szreniawą i Dłubnią, zaś od Mazowsza Pilicą. W tak ujętym regionie umiejscawiamy znacznie mniejszy obszar określony wyborem nagrań dokumentalnych, prezentujących zarówno centrum, skupione wokół samych Kielc, jak również tereny oddalone od centrum w różnych kierunkach, tworzące specyficzne subregiony oraz obszary przejściowe szeroko pojętej Kielecczyny³. W przypadku tych drugich łatwo usłyszymy charakterystyczne nakładanie się elementów muzycznych przenikających do omawianego regionu np. z Krakowskiego. Ową osmozę kulturową widać nie tylko w muzyce tradycyjnej. Na zróżnicowany charakter kultury ludowej Kieleckiego – podkreślany również przez etnografów – miały wpływ otaczające regiony. Już Oskar Kolberg, który z racji współczesnych sobie podziałów administracyjnych Kieleckie pojmował szeroko, dostrzegał wpływy Śląska od zachodu (od Siewierza i Sławkowa) w kierunku miejscowości Irządze, Sędziszowa, Kozłowa, aż po Włoszczowę, zaś wpływy Sandomierskiego od wschodu. Od południa przenikał na omawiany region repertuar krakowski. Omawiany teren pod względem językowym zaliczany jest do Małopolski. Najogólniej rzecz ujmując, należy podkreślić przejściowy charakter całej Kielecczyny między Małopolską a Mazowszem i Polską centralną. Widać to wyraźnie choćby na przykładzie stroju ludowego, gdzie na północ od Gór Świętokrzyskich występują typowe dla Mazowsza pasiaki (opoczyńskie, radomskie, koneckie), na wschód i południe widać w stroju cechy sandomierskie, zaś mieszkańcy rejonów Buska, Jędrzejowa czy Skalbierza nosili stroje krakowiaków wschodnich, co utrwalają do dziś tamtejsze zespoły folklorystyczne.

3 Starliśmy się jednak jak najpełniej ukazać rejon centralny, zogniskowany wokół Kielc. W pozostałych przypadkach, ze względu na planowaną kontynuację niniejszej serii płytowej, ograniczyliśmy się jedynie do zasygnalizowania cech muzycznych i repertuaru kilkoma przykładami. Wyjątkiem są tu subregiony Włoszczowski, Pińczowski i Jędrzejowski, obficie udokumentowane w latach 50. XX w. przez Ekipę Kielecką Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego. Takie ujęcie wykracza z kolei poza więź pojmowaną Kielecczyną ograniczoną od południowego zachodu linią Przedbórz-Włoszczowa-Jędrzejów, nie wykracza zaś, z uwagi na zwarty, etnomuzyczny charakter Opoczyńskiego i Radomskiego, poza północną linię Zawichost-Iłża-Szydłowiec-Przysucha-Opoczno-Sulejów (Pilichowie 1979: 4).

„Góry Świętokrzyskie zamieszkuje ludność o nieco odmiennym typie antropologicznym wywodząca się ze starego osadnictwa. Grupa ta, jak zresztą większość grup górskich, charakteryzuje się kulturą bardziej zachowawczą w stosunku do sąsiadów [...]. Tereny kieleckie, włoszczowskie i częściowo koneckie zamieszkuje grupa o charakterze przejściowym, podlegająca na południu wpływom krakowskim, a na północy i zachodzie sieradzkim. Określa się ją zwykle mianem grupy kieleckiej. Bardziej na północ mieszkająca grupa radomska, posiadająca bardzo wiele cech kultury puszczańskiej, podlegała od dawna silnym wpływom sąsiedniego Mazowsza” (Kamocki 1965: 107).

Szerokie i umowne pojęcie „Dawnej Kielecczyny” czy Ziemi Kieleckiej odnoszone jest zwykle do podziału administracyjnego Polski międzywojennej. Rozległe bowiem ówczesne województwo kieleckie obejmowało swym zasięgiem największy w historii jego przemian obszar z Zagłębiem Dąbrowskim, Częstochową, Opoczmem, Radomiem, Dęblinem, Szczucinem, Proszowicami, Skalbierzem i Miechovem. W takim ujęciu należy podkreślić duże zróżnicowanie grup etnograficznych zamieszkujących określony teren: Krakowiaków, Proszowiaków, Sandomierzan, ludu kieleckiego i radomskiego oraz tzw. Mazurów galicyjskich. Także po II wojnie światowej – zwłaszcza w latach 1950-1975, gdy województwo kieleckie zajmowało największy obszar, niemal 20 tys. km² – umowna Kielecczyna znacznie wykraczała poza ramy interesującego nas tu regionu etnograficznego i etnomuzycznego, obejmując m.in. część południowego Radomskiego, okolice Przysuchy, część Opoczyńskiego.

Wspomniany już Oskar Kolberg w dwóch tomach *Ludu...* poświęconych omawianemu regionowi skoncentrował się na ziemiach objętych w czasie gromadzenia przez autora materiałów etnograficznych (1852-1856⁴) granicami ówczesnej

4 Kolberg eksplorował wówczas południowe tereny guberni radomskiej (a więc szeroko pojmowanego regionu kieleckiego) m.in. w okolicach Szydłowa, Stopnicy, Chmielnika, Wiślicy, Koszyc, Skalbierza (u Kolberga: Szkalbierza), Miechowa, zbliżając się pasem zachodnim w kierunku Śląska, aż do Będzina (Bendzina). W Serii I, *Pieśni ludu* (Kolberg 1857) badacz zamieścił również niemal 30 pieśni zapisanych w Kieleckiem.

guberni radomskiej. Kiedy zaś wydawał tomy kieleckie (1885), tereny te ponownie należały do powstałej w 1841 r. na terenie części ówczesnego województwa krakowskiego guberni kieleckiej. Ten administracyjny rejon Królestwa Polskiego, ze stolicą w Kielcach, utworzony w wyniku przekształcenia guberni krakowskiej, pozostawał pod zaborem rosyjskim do 1917 r. Kolberg podkreślił podobieństwo ludu zamieszkującego tereny guberni kieleckiej „w fizycznych i moralnych swych cechach” do ludu regionu Krakowskiego, dopatrując się tak w jednych, jak i w drugich „ogólnego charakteru małopolskiego”: „Różnice te dopiero w miarę oddalenia od głównego punktu za jaki przyjęliśmy byli Kraków, występują coraz dobitniej” (Kolberg 1885: I)⁵. Z kolei książd Władysław Siarkowski podkreślał, iż „[...] strój wieśniaczy w kieleckim” i „powierzchność tutejszych siół wielce się wyróżnia od okolic krakowskich” (Siarkowski 1878: 217). Tenże badacz dostrzegł również różnice mikroregionalne, np. między Kieleckiem a Pińczowskiem, a tłumaczył je swoistą naturalną izolacją regionu kieleckiego:

„W ogóle uważając, okolice kieleckie, aczkolwiek piękne, są bardziej górzyste, ponure, ztąd i dziksze niż pińczowskie i dlatego na umyśle swego mieszkańca piętnują pewną szorstkość, którą łatwo dopatrzeć w jego mowie, sposobie życia, śpiewie” (Siarkowski 1879: 3).

Mieszkańcy regionu kieleckiego trudnili się głównie rolnictwem, a także – w niektórych wsiach – handlem bydłem, konnym transportem towarów, wyrobnictwem, kobiety tkactwem i przędzeniem. Twórczość ludowa do dziś przechowuje wyrób ozdób, rzeźbiarstwo czy malarstwo ludowe. W okresie od XV do XVI wieku mieszkańcy Gór Świętokrzyskich posiadali pewne swobody osobiste, ponieważ przypisane prawem daniny feudalne mogli spłacać w formie pracy w rozwijających się na tym terenie manufakturach i zakładach (Wawrzczak

5 Omawiając Kielecczynę w kontekście dział O. Kolberga, należy wziąć pod uwagę materiał zawarty nie tylko w tomach *Kieleckie*, lecz również wybrane dokumenty opublikowane np. w *Radomskim*, a także w innych tomach poświęconych regionom sąsiadującym z Kieleckiem.

2000: 4). Wiele mieszkańców wsi udawało się, za zarobkiem, na roboty do fabryk. Hutnictwo sięga na tych ziemiach swymi początkami epoki żelaza. Rejon ten dostarczał przypuszczalnie znaczne ilości żelaza dla Cesarstwa Rzymskiego, stąd Kielecczynę określano niekiedy mianem „kuźni Europy” (Małachowski, Nosal 1971: 17-18). W średniowieczu w Górach Świętokrzyskich – notabene najstarszych górach Europy – wydobywano rudy żelaza, miedzi, ołowiu oraz kamień budowlany.

Trzeci od prawej w górnym rzędzie Jan Śliwa (klarnecista)
Orkiestry Włoszczańskiej z Jędrzejowa) [nr 70]

„Za Kazimierza Wielkiego nastął namiętny ruch górniczy. Kopano rudę srebrną w Olkuszu, ołowianą i miedzianą w Chęcinach, Sławkowie, Kielcach, Trzebini, Jaworznie i Miedzianej-Górze. Cała Małopolska mniemała, że stąpa po soli, srebrze i miedzi” (Głoger 1985: 71-72).

Wydobycie rud żelaza (w pow. kieleckim i włoszczowskim), które przetrwało tu do lat 70. ubiegłego wieku, oraz obecność kamienia wapiennego i marmurów jako charakterystycznych bogactw dla XIX-wiecznej Kielecczyny podkreślali jeszcze Ł. Gołębiowski i O. Kolberg. Zdobnictwo w żelazie ma w Kieleckiem, podobnie jak i tkactwo, dawną tradycję. Wiejscy kowale, „mistrzowie młota”, wykonywali ozdobne okucia do wozów, skrzyń, a także krzyże, zawiasy, kraty. Do epoki średniowiecza możemy odnieść również najstarsze znane, lecz niezachowane źródła pieśni ludowej tego regionu. W zasięgu łysogórskiego klasztoru, wraz z pierwszymi manifestacjami literatury w języku polskim, powstają piętnastowieczne *Pieśni łysogórskie* – „utwory w swej istocie ludowe, czerpiące

z ludu tej krainy barwy literackie i siłę lirycznej ekspresji” (Nowak-Dłużewski 1957: 6). Renesans przynosi dalszy rozwój górnictwa i hutnictwa, a także innych gałęzi gospodarki. Omawiany region zasłynął również w dobie odrodzenia w dziedzinie sztuki, architektury (Pińczów, Chęciny), literatury (Rej, Kochanowski) czy religijnej, innej od katolickiej myśli humanistycznej (Pińczów, Raków), pod wpływem której pozostawał również wspomniany poeta z Nagłowic. Wespazjan Kochowski – pierwszy regionalny poeta kielecki – odzwierciedlał w swej twórczości zarówno życie średniej szlachty łysogórskiej i lelowskiej, jak i autentyczny folklor. W pierwszej poł. XVII w. powstał m.in. pałac biskupów krakowskich w Kielcach. Wówczas nastąpiło też ożywienie ruchu budowlanego, co zwiększyło popyt na wyroby ośrodków kamieniarskich. Czas dobrobytu przerwały wydarzenia historyczne drugiej poł. XVII w. Z omawianym regionem związane są kolejne historyczne nazwiska, m.in. Stanisław Konarski (ur. w Zaruczach k. Jędrzejowa), Hugo Kołłątaj (urodzony na Kielecczyźnie, proboszcz w Krzyżanowicach k. Pińczowa) czy Stanisław Staszic, twórca Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego, w skład którego weszły kieleckie kopalnie i fabryki. Jego staraniem powstała w Kielcach w 1816 r. Szkoła Akademiczno-Górnicza. Pieśni, które przetrwały wśród ludu do ubiegłego stulecia, przypominają udział kieleckich chłopów w powstaniu kościuszkowskim, bitwie pod Racławicami [nr 9 na płycie CD], a także wojny napoleońskie i nadzieje na niepodległość [nr 40]. Najstarsi wykonawcy, zaprezentowani na płycie, żyli już w czasie upadku powstania styczniowego i regresu gospodarczego czy w czasach rewolucji 1905 r., kiedy dochodziło do licznych strajków i manifestacji robotniczych, starć z carską policją m.in. na terenie uprzemysłowionych Kielc. Do buntu przyłączyli się również gimnazjaliści, dążący do przywrócenia języka polskiego w szkołach. Mocne tętno historii bije z utworów Żeromskiego, autora m.in. *Szyfrowych prac*, *Wiernej rzeki* czy noweli *Echa leśne*, który był „stale i permanentnie uczulony na ludową tradycję swoich okolic” (Nowak-Dłużewski 1957: 9). Dwie wojny światowe, które również przeżyło wielu wykonawców zaprezentowanych na płycie,

to czasy tragiczne, kiedy prócz ludzi ginął również wielowiekowy dorobek gospodarczy i kulturowy. Nieprzebyta puszcza bukowo-jodłowa i góry krainy świętokrzyskiej dały schronienie aktywnej w tym rejonie podczas wojen partyzantce. Już w okresie międzywojennym na Kielecczyźnie nastąpiły gwałtowne przemiany wsi – odpływ mężczyzn do pracy w przemyśle, wpływ dóbr cywilizacyjnych, które spowodowały odejście od tradycyjnych form życia, świętowania, gospodarowania. Powojenna odbudowa i rozbudowa przekształciła, nie tylko Kieleckie, z krainy rolniczej w region rolniczo-przemysłowy. Dynamiczny proces urbanizacji przyczynił się do zmniejszenia gęstości zaludnienia wsi, współczesność zaś stopniowo wymazuje ślady i pamiątki dawnej przeszłości regionu.

Na kulturę omawianego regionu miały niewątpliwie wpływ silne ośrodki zakonne: klasztor benedyktynów na Świętym Krzyżu i klasztor cystersów w Jędrzejowie. Przez ziemię Świętego Krzyża wiódł w wiekach średnich szlak cysterski, przynosząc z zachodniej Europy nowe prądy gospodarcze i idee umysłowe (*Kazania Świętokrzyskie* ze słynnym *Lamentem*⁶). Chrześcijańska kultura długo jeszcze jednak współegzystowała ze szczególnie intensywną w tym rejonie wiarą w czary, zamawianie, odczynianie, wróżbiarstwo itp., zaś typowym przejawem tutejszej ludowej kultury jeszcze w XIX w. był synkretyzm religijny. Ks. Siarkowski podkreślił, iż:

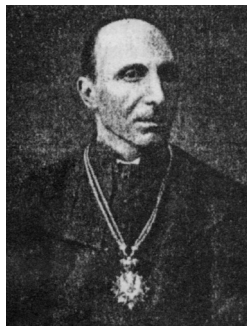
„W obrzędach [...] chrześcijańskich [ludu kieleckiego – przyp. J.J.], a mianowicie przy chrzcinach, weselach, pogrzebach i różnych innych zwyczajach, przebijają wyraźnie tło pogańskie, silniej może niż w innych okolicach kraju, tu się ujawniające. W Kieleckim dotąd jeszcze w całej potęgde działają złowrogie istoty nadprzyrodzone, pod różnemi i gdzieindziej także znane nazwami, jak: Upiór, Strzyga, Zmora, Mamona, Wydma, Lelum-Polelum. [...] Łysica głośną jest w całym kraju ze schadzek i biesiad czarownic i biesów (Siarkowski 1878: 210; zob. też: 1879: 33, 50).

6 O misteriach pasyjnych odgrywanych jeszcze w XVII w. w Kielcach i Korczynie wspominał za K.W. Wójcickim O. Kolberg (1885: 48).

Zarys historii dokumentacji pieśni i muzyki Kieleckiego

Choć echa ludowej pieśni omawianego regionu pobrzmiwają już we wspomnianych XV-wiecznych *Pieśniach spod Łysicy*, a także w twórczości przywołanych poetów, to pierwsze intencjonalne dokumentalne zapisy pieśni gminnej odnajdujemy dopiero w źródłach XIX-wiecznych. Kazimierz Władysław Wójcicki w *Pieśniach ludu Biało-Chrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu...* wydanych w pierwszej poł. XIX stulecia przytoczył śpiewkę chmielową z okolic Jędrzejowa śpiewaną po oczepinach *Czyś ty chmielu nie miał matki?* (Wójcicki 1836: 7) oraz pieśń „od Świętokrzyskiej Góry” (s. 255), w tekście której pada nazwa instrumentu *dudeczki*, najprawdopodobniej były to piszczałki, fujarki. U Wójcickiego odnajdujemy również pieśń-legendę, zapewne wątek pieśni dziadowskiej, o powstaniu tysogórskiego klasztoru (s. 321-323).

8

Ks. Władysław Siarkowski
(1840-1902)

Dziewiętnastowiecznymi prekursorami kieleckiego środowiska historycznego byli księża, wykształceni w seminariach kieleckim bądź sandomierskim, którzy sprawując swe obowiązki duszpasterskie, niejednokrotnie w wiejskich parafiach, niejako tylko przy okazji oddawali się studiom historycznym. Spośród nich⁷ wyróżniał się swymi dokonaniem badawczymi i edytorskimi o tematyce etnograficznej i archeologicznej – dziś nieco zapomniany „świętokrzyski Kolberg” – ks. Władysław Siarkowski. Rodem z Kielecczyny, wykształcony w kieleckim seminarium, pełnił posługę duszpasterską m.in. w Proszowicach, w kolegiacie kieleckiej oraz jako proboszcz w Kijach koło Pińczowa. Wśród ludu „rozbudzał zamiłowanie szanowania strojów i zwyczajów miejscowych” (Augustyniak

⁷ Np. Zbieraczem pieśni dziadowskich na Kielecczyźnie zajmował się ks. Ludwik Morysiński, zm. w 1879 r. w Mstyczowie (Sozańska-Czajkowska 1989: 39).

1902: 314), a jako baczny obserwator i dokumentalista opisywał on, zwłaszcza podczas urlopów, m.in. zwyczaje ludowe, gwarę, stroje (chłopskie i małomiasteczkowe), pożywienie, wierzenia, zabobony, religijność, lecznictwo, a także notował pieśni ludu Sandomierskiego, Krakowskiego oraz Kielecczyzny:

„Z górą przez piętnaście lat, jak każdorocznie korzystając z krótkiego urlopu, opuszczam biurowe czynności i rżemniennym dyszlem jadąc, odwiedzam po drodze porozrzucane tu i ówdzie sioła i miasteczka okolic krakowskich, gdzie z wielką przyjemnością rad wywiaduję się o nieznane dotąd pamiątki minionej naszej przeszłości” (Siarkowski 1881: 279).

Dokumenty te stanowią podstawę dzieła ks. Władysława Siarkowskiego pt. *Materyjały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc* (ukończonego w 1877 r. i wydawanego od następnego roku w tomach 2-4 *Zbiuru Wiadomości do Antropologii Krajowej*), a także licznych prac publikowanych w czasopiśmie poświęconych zagadnieniom kulturalnym, krajoznawczym, nauce, sztuce i literaturze. Od wspomnianej wyżej daty rozpoczął ks. Siarkowski, jako ówczesny proboszcz rozległej parafii w Kijach, zbieranie i przygotowywanie materiałów z okolic Pińczowa, podkreślając jednocześnie w korespondencji do Oskara Kolberga z 1878 r. odmiennosc obyczajową mieszkańców tego regionu w porównaniu z ludnością Kieleckiego (Kolberg 1966: 177). Tę dokumentację zgromadził autor w *Materyjalach do etnografii ludu polskiego z okolic Pińczowa* i wydał w 1885 r. w tomie 9 *Zbiuru Wiadomości do Antropologii Krajowej*.

Z reguły ks. Siarkowski samodzielnie gromadził materiały, choć niejednokrotnie pomagali mu w tym zaprzyjaźnieni księża. Zwraca uwagę, iż Siarkowski cenił sobie metodę współcześnie zwaną „obserwacją uczestniczącą”, zwłaszcza przy dokumentowaniu obrzędów ludowych, np. wesel czy pogrzebów, przebiegającą bez zakłócania porządku obserwowanego rytu i prywatności. Korzystał też z pomocy znajomych księży wikariuszy⁸, a także miejscowych:

8 Np. pieśni kołędowe z okolic Sielca par. Skalbmierz zbierał dla niego kleryk Paweł Czapla (Siarkowski 1885: 9). Pieśni weselne zbierała dla niego również W. Feliksa Łempicka.

„Przez kilka lat, zbierając notaty etnograficzne z tutejszych okolic, do łowienia szczegółów używałem nauczycieli lub zaufanych chłopaków wiejskich. Otóż jednego z nich, będąc raz zaproszonym do pewnej wioski z nabożeństwem za dusze zmarłych, prosiłem, aby się wciśnął na tę uczcie, jaką gospodarz po skończonem nabożeństwie wyprawia dla gości i mnie o całym przebiegu tej zabawy zawiadomił” (Siarkowski 1878: 217).

10

Warto wspomnieć, iż swe prace uzupełniał ks. Siarkowski rysunkami oraz fotografiami m.in. typów ludowych z Kieleckiego. Znamionną cechą pracy badacza było notowanie niekiedy imion i nazwisk informatorów, obok nazw miejscowości, np. „wróźba podana przez Adama Pabisza z Masłowa” (Siarkowski 1878: 241). W 1876 r. – dzięki zabiegom O. Kolberga – został Siarkowski przyjęty w poczet członków-korespondentów Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie: „Nauka zawdzięczać będzie światłemu i zasłużonemu temu mężowi nagromadzenie znacznej ilości materiałów, do rozjaśnienia przeszłości obyczajowej ludu nader pomocnych” (Kolberg 1886: III-IV). Wiele uwagi poświęcił ks. Siarkowski pieśniom ludu kieleckiego. W *Materyjałach...* (Siarkowski 1880) zaproponował on podział zebranego materiału na: a) Pieśni historyczne (5 pieśni); b) Pieśni dziadowskie i legendowe (18); c) Pieśni kolendowe⁹ (15); d) Piosenki wojackie (17); e) Pieśni weselne i wesele, uzupełnione opisem wesela z okolic Sobkowa i Chmielnika (15), a także wsi Kije (9) i repertuarem oczepinowym z Masłowa (14); f) Pieśni miłosne (20); g) Pieśni różnej treści (17); h) Oberki i krakowiaki (najliczniejszy zbiór, wraz z dodatkiem niemal 300 zapisów tekstów). Baczna uwagę – zapewne ze względu na swe archeologiczne i historyczne zainteresowania – zwrócił Siarkowski na pieśni o treściach historycznych. I tak przytoczył np. pieśń opiewającą postać hetmana Stefana Czarnieckiego, notując jednocześnie, iż bohatera tej pieśni wspomina miejscowy lud podczas nabożeństw żałobnych w kościele w Czarncy (Siarkowski 1880: 83-84). Wśród pieśni historycznych odnalazł i zanotował też wątek o wyprawie warneńskiej z 1444 r. (Siarkowski 1880:

9 Zapis oryginalny W. Siarkowskiego.

86-87). Wśród licznych materiałów etnograficznych zebranych przez ks. Siarkowskiego odnajdujemy obok wielu podań, legend czy zagadek ludowych m.in. także opisy wesel (*Wesele włościijan z okolic Sobkowa i Chmielnika*), zwyczajów pogrzebowych, wielkanocnych, opisy nabożeństw ludowych (majowe, czerwcowe), zwyczajów świętojańskich. Spośród zwyczajów i obrzędów „wyszlých z użycia” ks. Siarkowski przytoczył za „Pamiętnikiem Sandomierskim” z 1829 r. opis najliczniej nawiedzanego przez pątników „odpustu” w Kolegiacie kieleckiej przypadającego na październikowe święto Matki Bożej Różańcowej. Okoliczny lud przybywał na wzgórze w kompaniach, na czele których bito w kotły i bębny. Pątnicy śpiewali pieśni *Gwiazdo morza, Bądź pozdrowiona, Panienko Maryja, Kto się w opiekę* itp. Śpiewom tym przygrywali „skrzypkowie w niewinnęj prostocie na skrzypcach i basetli” (Siarkowski 1878: 220). Siarkowski zamieścił też opisy hejnałów kieleckich, czyli melodii pieśni wykonywanych przez muzykantów w niedziele i święta z katedralnej wieży. Ksiądz Siarkowski przytoczył również wiele cennych materiałów dotyczących muzycznych zwyczajów związanych z rokiem kalendarzowym. Opisy uzupełniał zapisami tekstów pieśni, m.in. podał interesujący wariant kolędy apokryficznej o cudzie uczynionym przez Maryję podczas ucieczki do Egiptu chłopkowi siejącemu pszenicę, śpiewanej przez chłopców chodzących z szopką (*A stał nam się dzień wesoty czasu onego*, Siarkowski 1879: 23). Przytoczył też kilka oracji i pieśni szczodrakowych z okolic Korytnicy k. Pińczowa (1885: 6-9). Zanotował również cenną uwagę o miejscowym podziale repertuaru bożonarodzeniowego, rzucającą nieco światła na repertuar pastorałkowy usuwany przez władze kościelne ze świątyń:

„Lud rozróżnia dwa rodzaje kolęd: jeden gdzie wzmianka o Bogu, o Chrystusie Panu; drugi nazywa kolędami dzikimi. Treść utworów tego rodzaju jest rubaszna i służy gwoili rozweseleniu przytomnych” (Siarkowski 1885:19).

W Kieleckiem, podobnie jak w innych regionach kraju, we wstępną środę kobieity w karczmie piły i tańczyły „na urodę lnu, ruty i konopi” (Siarkowski 1879: 22).

Śpiewak Antoni Sołtys, Brzeziny 1951 [nr 22]

W Pińczowskiem w tym czasie dwaj przebrani chłopcy (jeden za dziada, a drugi za babę) wykonywali skoki i tańce w celu sprowadzenia urodzaju na zboże. Kobiety, skacząc na len, śpiewały *Hola, hola do góry, aby konopie tyle były* (Siarkowski 1885: 22-23). Dodajmy, że magiczną rolę śpiewu kumotrów – aby dziecko całe życie było wesołe – odnotował badacz przy opisie chrztu (1885: 31). O kołatkach używanych w Wielki Piątek do nabożeństwa zamiast dzwonów, lud okolic Pińczowa powiedział, że „na to są postanowione, aby niemi post odstraszyć”. W użyciu były tu również tzw. *tarapatki* czyniące większy warkot (Siarkowski 1885: 23). Siarkowski wspominał też o *balu pastuchów* odbywającym się w drugie święto Zielonych Świątek, na które pasterze schodzący się pod wieczór

do karczmy zapraszali skrzypka, by im grał do tańca (Siarkowski 1878: 224). Przy opisie *okrężnego* i *wyżynku* podał ks. Siarkowski cztery teksty pieśni z okolic Kielc i dwa z okolic Pińczowa (w tym przyśpiewkowe *krakowiaki*) i uwagi o śpiewach i muzyce towarzyszącej zakończeniu żniw, np. w wioskach położonych w pobliżu Gór Świętokrzyskich sprowadzenie i opłacenie przygrywającego żniwiarzom skrzypka było obowiązkiem dziedzica lub dzierżawcy. Z kolei w Brzezinach skrzypka na tzw. tutaj *kwerele* sprowadzali chłopaki (Siarkowski 1879: 15-19). W okolicach Pińczowa, jak pisze Siarkowski, dziewczęta „wesołymi śpiewkami uprzyjemniały robotnikom ciężką ich pracę” (1885: 26). Zbiórca pamiętek ziemi kieleckiej nie pominął też uwag o muzyce instrumentalnej.

Wśród licznych opisów wróżb i zabobonów podał Siarkowski jedną, z okolic Masłowa, dotyczącą wiejskiego muzykanta:

„Grajek, aby się prędko wyuczył grać na skrzypcach, nie powinien przez dwadzieścia dni ani myć się, ani czesać, ani też mówić paciérza; albo powinien włożyć do skrzypcy żuchek (kawaleczek) krędy święconej siedm razy w uroczystość Trzech-króli” (Siarkowski 1879: 26).

Opisując zaś okolice Pińczowa, przytoczył ks. Siarkowski podanie o tym, że bezbożni skrzypkowie podczas niedzielnej sumy przetapiają żywicę do smarowania smyczka i dodają do niej żywicy z paschału, co ma zapewnić im powodzenie dobrego grania na weselach. Trzykrotne włożenie smyczka pod struny z jednoczesną intencją zaprzędania duszy diabłu miało uchronić grajka od uroku innych skrzypków. Trzykrotne zaś spojrzenie zaraz od progu na powałę karczmy miało uchronić skrzypka od pęknięcia strun i wpłynąć na „wdzięczność tonu”. Piszczalka po włożeniu do słodkiego mleka również według wierzeń ludu z okolic Pińczowa „miała piękniej grać” (Siarkowski 1885: 42, 44). Ks. Siarkowski przedrukował w swym dziele kilka archiwalnych dokumentów pochodzących z XVII i XVIII w. opisujących miejscowe procesy czarownic. Badacz zwrócił też uwagę na osobne zabobony ludu względem niektórych grup zawodowych, np. kowali, owczarzy czy skrzypków. Jako katolicki kapłan był bardzo wyczulony na wszelkie przejawy opacznej interpretacji prawd wiary, których na swym terenie miał wyjątkową obfitość. Jako dokumentalista i etnograf wstrzymywał się jednak zazwyczaj od oceny, skupiając się raczej na walorach źródłowych swego zbioru. Otrzymujemy zatem m.in. z okolic Sukowa *Pieśń o Matce Boskiej, chroniącą od nieszczęścia* (Siarkowski 1879: 59-60) – repertuar budzący wówczas silny sprzeciw władz kościelnych, kolportowany, obok oficjalnych druków ulotnych, na straganach odpustowych i w miejscach pielgrzymkowych, m.in. na Jasnej Górze.

Książd Siarkowski czerpał również z wcześniej wydanych dzieł Kolberga, zwłaszcza z tomów 1-2, 5-8. Kolberg zaś włączył zbiory Siarkowskiego do

swego zbioru, uzupełniając nimi kolejne działy drugiej części Kieleckiego¹⁰. Kolberg odnotował również obrzęd sobótek „zachowany niemal powszechnie w południowych okolicach gubernii Kieleckiej” (Kolberg 1885: II). O śpiewaniu pieśni sobótkowych [nr 13] przez dziewczęta w okolicach Pińczowa wspomniął ks. Siarkowski¹¹, zaś z artykułu Szczęsnego Jastrzębowskiego z 1896 r. dowiadujemy się o udziale kapeli złożonej ze skrzypiec, basów i bębena z brzękadłami w żywych jeszcze wówczas zwyczajach sobótkowych w okolicy Czarnolasu i Policznej (Jastrzębowski 1896: 234).

W czasach kiedy Kolberg badał Kielecczynę, a więc już w okresie „rosnącego z każdym dniem u ludu do obrzędów dawnych zobojętnienia”, powszechny i żywy był tu w okresie Bożego Narodzenia obchód chłopców wiejskich z turoniem (Kolberg 1885: II, 44-46, [nr 12]). Również ks. Siarkowski opisał turonia, z którym chodził „skrzypek i basista, oraz kilku chłopaków śpiewających pobożne kołędy”. Muzykanci przygrywali wówczas chłopcom do śpiewu (Siarkowski 1885: 6). Wspomnijmy też literacki opis kuligu w *Popiołach* Żeromskiego, który napotkał *kłapacza*; kuligowi towarzyszyła wówczas kapela Żydów klimontowskich grająca mazury, oberki, krakowiaki i drabanty (Żeromski 1983: 39-40). W niektórych melodiach granych w Kieleckiem wyraźnie słychać wpływy muzyki żydowskiej [nr 57].

Po Siarkowskim i Kolbergu zainteresowanie etnografów i etnografów muzycznych tradycjami muzycznymi Kielecczyny nieco osłabło. Ożywienie nastąpiło dopiero w okresie międzywojennym. W tym czasie swoje etnograficzno-muzy-

10 Krakowiaki (tu znalazły się również polki, *gonione*, *skalmierzaki*, *owczarki*, *przebiegany*, tańce flisaków, zwane *flisakami* lub *jesiotrami*, *mijany*, taniec żydowski, a także kozaki), Oberki i Mazurki (z nutami pasterskimi i owczarskimi, a także kołysankami, walcami, kujawiakami, polonezami), Pieśni historyczne i religijne przez dziadów zebranych śpiewane, Dumi i pieśni, Pieśni różnej treści, Piosenki wojackie, Piosenki ze wzmiankami o postaciach mitycznych, Krakowiaki i oberki, a także opisy zwyczajów wielkanocnych, sobótki (pieśni sobótkowe), czarów i guseł.

11 Interesujące, że Kolberg odnotował też niecenie sobótek w Pińczowskiem w Wielki Piątek! (Kolberg 1886: 188).

kologiczne eksploracje na tym terenie rozpoczął Jan Chorościński. Szeroko pojęta Kieleccyzna stanowiła bowiem obok Powiśla ważny punkt jego zainteresowań badawczych. Badania te zaowocowały wydaniem już po II wojnie *Pieśni pracy ludu kieleckiego*, prezentujących repertuar pieśniowy z ówczesnych powiatów iłżeckiego, opatowskiego, jędrzejowskiego, kieleckiego, pińczowskiego, sandomierskiego i radomskiego:

„Częste przebywanie na wsi, stąd zaś bezpośrednie i liczne kontakty z wykonawcami pozwalały mi na wnikanie w *tajniki* folkloru. Przede wszystkim stwarzały warunki do zanotowania pieśni i jej wariantów w najciekawszych momentach, a więc przy pracy, z którą były przeważnie ściśle związane. Poznanie ludowej praktyki wykonawczej, nie spowodowanej przez nikogo ani wymuszonej indagacją zapisującego, daje dopiero cenny materiał etnograficzno-muzyczny” (Chorościński 1955: 10).

Jednym z dwudziestowiecznych zbieraczy pieśni kieleckiej był Stanisław Suchorowski (1902-1943), absolwent lwowskiego Seminarium Nauczycielskiego¹², nauczyciel śpiewu i kierownik szkoły w Ocieszkach (gdzie prowadził chór mieszany i orkiestrę dętą złożoną z muzyków wiejskich), później nauczyciel szkoły powszechnej w Kielcach, twórca piosenek dla dzieci, nauczyciel konspiracyjny gry na skrzypcach podczas okupacji. Prowadził on w szkole trzygłosowy chór i orkiestrę złożoną ze skrzypiec, instrumentów szarpanych i harmonijek ustnych, oprócz tego kierował dwiema orkiestrami mandolinowymi i dwoma chórmi starszej młodzieży, z którymi odnosił znaczne sukcesy na występach festiwalowych.

„W ferie świąteczne i wakacyjne poza kursami dla nauczycieli i zjazdami regionalnymi zazwyczaj się Suchorowski w dalekie wioski świętokrzyskie i tam rozkoszując się folklorem, skrzętnie zapisywał melodie, zwyczaje i obrzędy” (Swatoń 1947b: 227).

12 Jako uczeń seminarium *ograł* na harmonii dwurzędowej, na której grał od 14. roku życia, 19 weseł i kilkadziesiąt zabaw tanecznych. Grał również na skrzypcach i flecie (Swatoń 1947b: 223).

Suchorowski również komponował, wydał m.in. oparte o zapisy terenowe *Pieśni ludowe świętokrzyskie* na chór mieszany, widowiska obrzędowe: *Wesele świętokrzyskie*, *Gaik świętokrzyski*, *Dożynki świętokrzyskie*. Napisał również fantazję *Opowieści puszczy świętokrzyskiej* oraz opracowania tańców ludowych na orkiestrę symfoniczną lub dętą.

W latach trzydziestych pieśni sobótkowe z okolic Kieleckiego przytoczył Jędrzej Cierniak (1931). W 1934 r. w Kielcach rozpoczęła działalność Sekcja Regionalistyczno-Śpiewacza Związku Nauczycielstwa Polskiego. Jej członkowie – zwłaszcza nauczyciele szkół powszechnych – zbierali, opracowywali i popularyzowali (np. na łamach „Radostowej”) m.in. kieleckie pieśni ludowe, opisy lokalnych zwyczajów i obrzędów. Wśród nich działał niezwykle aktywnie Edward Szyłko – nauczyciel, regionalista, podnoszący palącą sprawę zbieractwa i wydawania muzycznego folkloru świętokrzyskiego i sandomierskiego (Sińczak 2001).

16

Okres międzywojenny to również początek dokumentacji fonograficznej w regionie Kieleckim. Zapewne pierwszych na tym terenie „zdjęć” fonograficznych dokonali współpracownicy Centralnego Archiwum Fonograficznego, utworzonego staraniem Juliana Pulikowskiego w 1934 r. w Warszawie w strukturach Biblioteki Narodowej. Nagrania te nie przetrwały pożogi wojennej. Wiemy, iż w ówczesnym rozległym województwie kieleckim dokonano nagrań w następujących powiatach: Kielce (Grzymałków), Miechów (Sułkowice), Włoszczowa (Będziny), a także w powiatach Opoczno, Radom i Sandomierz (Dahlig 1993: 137). Autorami nagrań byli Feliks Dąbrowa (2 wałki Edisona, 2 dni prac terenowych w sierpniu 1937 r.), znany z dokumentacji fonograficznej na Kaszubach Tadeusz Grabowski (w powiatach Kielce i Sandomierz zapisał aż 40 wałków Edisona, wypełniając je podczas dwudniowego pobytu w terenie w lipcu 1938 r. osiemdziesięcioma pieśniami i dwudziestoma dziewięcioma melodiami instrumentalnymi) oraz Piotr Wiecha (pow. Miechów, na dziewiętnastu wałkach nagrał 147 pieśni, pracując od listopada 1935 r. do lutego 1936 r.). Dodajmy, że w powiecie opoczyńskim w 1938 r. nagrywała Zofia Grzesikówna (Dahlig 1993: 144-145).

Józef Swatoń nazwał świętokrzyską nutę – nie tak wyraźną jak np. podhalańska czy kaszubska – „siostrą rodzoną nut krakowskiej i mazowieckiej”. W tym poetyckim porównaniu mieści się wyraźnie przejściowy charakter muzyki regionu kieleckiego (Swatoń 1947a: 223). Melodie pieśni (np. weselnych) przyjmują tu często rytmikę krakowiaka. Z tańców występujących na tym terenie muzyk, pedagog i publicysta wymienił: krakowiaka, mazura, oberek, polkę i wiejski walc, podkreślił przy tym dominację metrum trójdzielnego. Swatoń odnotował również niechęć muzyków i tancerzy wiejskich do tandetnego miejskiego repertuaru. Skład typowej kapeli kieleckiej to kilkoro skrzypiec, klarnet, „maryna, czyli basetla” i czasem „dla kurażu” bęben. Instrumentem popularnym wśród pasterzy była tu fujarka (Swatoń 1947a: 223-224).

Śpiewaczki: Balbina Gawłowska, Karolina Zawada oraz Władysław Łazarski (skrzypek) i Stefan Bukowski (klarnet), Żeliszewice, 1951 [nr 60, 65]

„Melodie przeważnie są o rytmie staropolskim zrywany i w tonacjach raczej durowych. Pieśni nabożne co wieś mają swoje ciekawe warianty i ozdobniki, nie mniej w nich również nagminnych zawodzeń. Specjalnie drżącym głosem [...] babusie śpiewać lubią wnuczętom dawne dumy, baśnie [...], kołysanki, pieśni zalotne i oczepinowe. Młodzi i dzielni chłopcy wołają pieśni o tempie i rytmie dziarskim, nie gardząc też starą pieśnią żołnierską. Często brzmią one atonalnie jakby niedokończone, czasem jakby zabrakło tchu lub smyczka grąjkowi, na piątym tonie gamy zatrzymane, co im nadaje ciekawsze, a nawet tajemnicze brzmienie” (Swatoń 1947a: 223).

Ekipa Kielecka Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego
przy pracy

18

polskiej muzyki tradycyjnej – współczesnych Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN. Na terenie ówczesnego województwa kieleckiego dokumentowała Ekipa Kielecka, kierowana początkowo przez Stanisława Mierczyńskiego, a następnie przez wspomnianego już Jana Chorośińskiego. Ta grupa, podzielona na dwa zespoły (pierwszy eksplorował powiat kielecki, posuwając się w kierunku Pińczowa, drugi działał na terenie powiatu koneckiego), rozpoczęła prace terenowe najwcześniej, bo już 19 lipca 1950 r. Członkami Ekipy Kieleckiej byli m.in. Władysław Kuranda, Stanisław Mierczyński, Stefan Ostrowski, Władysław Wielowiejski, Aurelia Wierzchoń [-Mioduchowska], Barbara Andrzejczak [Krzyżaniak]. Z Ekipą od samego początku Akcji¹³ – choć do 1952 r. nieformalnie – współpracował również wspomniany Edward Szyłko, zbierając dla AZFM gawędy i pieśni kieleckie w liczbie ponad 250 (Sińczak 2001). Ekipa Kielecka,

W latach 50. ubiegłego wieku, a więc niemal w ostatniej chwili „żywołności” dawnych i autentycznych form muzykowania, a zarazem w obliczu postępujących już przemian wsi, urbanizacji i elektryfikacji, w ramach Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego, zorganizowanej przez Państwowy Instytut Sztuki we współpracy z Polskim Radiem, powstał zrab największej i najstarszej kolekcji nagrań dźwiękowych

13 W 1950 r. Szyłko wysłał Chorośińskiemu swój powstały jeszcze w okresie międzywojennym zbiór *Śpiewki świętokrzyskie*. W kolejnych latach nadsyłał m.in. materiały dotyczące sobótki z Klimontowa i Skotnik.

której wybrane nagrania prezentujemy na niniejszej płycie, zarejestrowała ponad 1070 pieśni i melodii w październiku 1950 r., ponad 2500 melodii w okresie kwiecień-wrzesień 1951 r. W kolejnym roku nagrano ponad 2050 fonogramów, zaś w maju 1953 r. ponad 260 pozycji. Ekipa Kielecka, działająca na bardzo rozległym terenie ówczesnego województwa kieleckiego (nagrania objęły również np. Radomskie) zapisała na taśmie ogółem niemal 6000 pieśni.

Teksty dwudziestu dwóch pieśni i przyśpiewek o tematyce społecznej z regionu kieleckiego, ze zbiorów ówczesnego Państwowego Instytut Sztuki (nagranych w latach 1950-1952) przytoczyła na łamach „Literatury Ludowej” z 1957 r. Aurelia Mioduchowska. Zapisy te uzupełnia dwadzieścia śpiewek z Ostrowic i Wełnina (pow. Busko Zdrój) zapisanych przez Feliksa Plutę (*śpiwki śpiewane na pajskim, weselne i różne*).

Interesującym zbiorem siedemdziesięciu pieśni jest śpiewnik *Od Wisły po Pilićę* w opracowaniu Piotra Gana i Mirosława Niziurskiego. Niemal połowa pieśni pochodzi z repertuaru zespołów artystycznych Związku Młodzieży Wiejskiej. Przytoczony repertuar (teksty i zapisy melodii) skupia się w regionie radomsko-iłżeckim (pieśni spisane od śpiewaka weselnego Józefa Myszkę – kompilacje dawnych i nowszych tekstów – świadectwo żywotności folkloru) i w Opoczyńskim (zespół Studzianna), ale nie brak też pieśni z okolic Pińczowa, Włoszczowej, Opatowa, Masłowa, Dębskiej Woli, Mieronic. Zebrane pieśni pochodzą z nagrań Rozgłośni Polskiego Radia w Kielcach dokonanych w latach 1958-1968 i stanowią tylko niewielką część taśmoteki – cennego materiału dokumentującego lokalny folklor, zasługującego na upowszechnienie i popularyzację.

W 1991 r. powstało pierwsze i do dnia dzisiejszego jedyne stricte etnomuzykologiczne studium dotyczące muzyki instrumentalnej regionu kieleckiego, a ściślej ludowej gry skrzypcowej w Kieleckiem. Autorka pracy, Ewa Dahlig (obecnie Dahlig-Turek) skoncentrowała swe badania nie tyle na samym instrumencie – najbardziej rozpowszechnionym i dominującym w muzyce tradycyjnej, zarówno zespołowej, jak i indywidualnej na terenie „od Tatr do Bałtyku” – ile na praktyce

muzycznej. Takie ujęcie wydaje się wyjątkowo celne w obliczu gwałtownych przemian kulturowych i zanikania autentycznych, ugruntowanych tradycją dawnych form i stylów muzykowania wiejskiego, a także tradycyjnego instrumentarium. Autorka przeprowadziła w latach 1980-82 badania nad grupą reprezentantów ostatniej generacji ludowych skrzypków Kielecczyny, a ściślej subregionu kielecko-włoszczowskiego i terenów granicznych np. sąsiadujących z regionem Radomskim¹⁴. Muzycy ci, jako młodzi adepci gry skrzypcowej, mieli możliwość kontaktu ze starszymi skrzypkami, a tym samym okazję do obcowania z praktyką muzyczną końca XIX stulecia. W toku badań terenowych udało się stosunkowo wiernie odtworzyć repertuar, uchwycić maniery wykonawcze i określić kontekst sytuacyjny wykonai muzyknych (Dahlig[-Turek] 1991: 8). Autorka praktykę muzyczną opisała jako ciąg procesów, rozwój muzyka od nauki podstaw gry, poznawania instrumentu i jego możliwości, gry pod okiem mistrza czy wraz z nim, najpierw w roli bębniasty czy sekundzisty, przez pierwsze samodzielne ogrywanie *pograjek*, *majówek*, *wyskubek* i in., aż po największy sprawdzian umiejętności muzyka i jego kapeli, jakim było wesele. E. Dahlig-Turek podjęła również próbę opisu elementów myślenia teoretycznego w odniesieniu do wiejskich muzykantów w Kieleckiem, uwzględniając interesujące wyniki badań nad, na przykład, oceną wykonawstwa, terminologią zawodową¹⁵. Interesujące wyniki dała analiza materiału muzycznego, dzięki której repertuar instrumentalny ujawnił najstarszą proveniencję (w zakresie tonalności, formy i techniki gry) w przypadku melodii o pochodzeniu wokalnem, oderwanych od śpiewanego pierwowzoru (oberki *śpiewane*), i młodszy pokład folkloru w grupie melodii czysto instrumentalnych, np. oberki *techniczne*, polki (Dahlig-[Turek] 1991: 43). Szczególny archaizm, cechujący grę wiejskich muzykantów, tłumaczy fakt, iż „zasadnicze elementy techniki wykonawczej, reprezentowane współcześnie przez muzyków ludowych,

14 Nagrano wówczas 550 wykonai instrumentalnych, w tym również melodie rdzennie wokalne wykonane przez instrumentalistów.

15 M.in. pojęcia: *kolano* – oznaczające pojedynczy człon melodyczny utworu instrumentalnego, *podrabianie* – ozdobne, kunsztowne ozdabianie melodii.

k którzy nie mieli bliższego kontaktu z profesjonalną grą skrzypcową, pozostają niezmiennie od stuleci” (Dahlig-[Turek] 1991: 77). Praca ta, cenna pod względem dokumentalno-analitycznym stanowi, obok archiwalnych nagrań, ważną bazę źródłową także dla młodego pokolenia muzyków podejmujących trud ocalania i popularyzowania tradycyjnego repertuaru we własnej praktyce muzycznej.

W latach 90. ubiegłego wieku bibliotekę pieśni regionu kieleckiego zasiłiły lokalne wydawnictwa, związane z dorobkiem indywidualnych zbieraczy i działaczy kultury. Gminny Ośrodek Kultury w Masłowie, we współpracy z WDK w Kielcach, wydał w 1994 r. *Świętokrzyskie nuty Jana Pieniążka*, cenny zbiór archiwalnych zapisów, jak również kompozytorskiej i aranżerskiej – inspirowanej świętokrzyską nutą – twórczości samego Autora – oświatowca, organisty i kierownika m.in. sześćdziesięciosobowego Włościańskiego Chóru Masłowskiego, złożonego z najlepszych w okolicy śpiewaków, cenionych i obecnych na wszystkich wiejskich uroczystościach. Wiele z zapisów autentycznych pieśni ludowych powstało w latach 50. XX w. w ramach współpracy Pieniążka z Państwowym Instytutem Sztuki przy Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego. W 1997 r. ukazał się zbiór pieśni regionalnych *Śpiewam wsi mojej*, zawierający repertuar lokalnych zespołów śpiewaczych lub spisany od poszczególnych muzyków i śpiewaków ludowych. W tym samym roku opublikowany został zbiór *Pieśni i piosenki ludowe Kielecczyny* w opracowaniu Stanisława Durlaja i zafascynowanego lokalnym folklorem muzyka Filharmonii im. O. Kolberga w Kielcach Adama Chamerskiego. 150 zapisów pieśni (transkrypcji z nagrań magnetofonowych) pochodzi od cenionych ludowych artystów, członków licznych w regionie zespołów¹⁶, m.in. Józefa Myszk, Cecylii Korban, Bogusława Sitka, Agaty Kopeć, Tadeusza Kiliana, Haliny Szelestowej, oraz z wybranych źródeł, m.in. wspomnianych publikacji S. Suchorowskiego i J. Pieniążka. Zbiór uzupełniają utwory komponowane, współczesne, inspirowane nutą kielecką. W tym miejscu warto wspomnieć o wyborze popularnych na Kielecczyźnie melodii ludowych

21

16 Publikacje uzupełniają opisy zespołów folklorystycznych, ich skład oraz barwne fotografie.

w opracowaniu artystycznym (na chór, głos solo i kapelę oraz zespół instrumentalny) Jerzego Szczyrby, kierownika muzycznego zespołu Pieśni i Tańca „Kielce”, wykładowcy w Instytucie Wychowania Muzycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach (Szczyrba 1985).

W roku 2000 opublikowano cenny zbiór *Tańce świętokrzyskie*, zgromadzony przez Bogusława Sitka. Autor we wstępie podkreślił żywiołowy i zamaszysty charakter tańców regionu, uwydatniający się zwłaszcza w sposobie tańczenia mężczyzn. Wskazał też na wczesny zanik dawnych tańców korowodowych (Sitek 2000: 9-10). Zebrany materiał, opatrzony komentarzem etnograficznym i choreotechnicznym, Sitek podzielił na trzy części: tańce związane z rokiem obrzędowym, tańce weselne oraz popularne tańce świętokrzyskie. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady bieżącego stulecia powstały obszerne wydawnictwa pieśni i muzyki Świętokrzyskiego i Kielecczyny. Pierwszy z nich to zbiór 420 świętokrzyskich melodii i tekstów pieśni ludowych¹⁷ gromadzonych i opracowywanych przez Władysława Kuncewicza od początku lat 50. ubiegłego wieku. Autor zbioru, organista kościoła na Karczówce w Kielcach, już podczas nauki w liceum pedagogicznym czynnie zaangażowany w działalność kapel, chórów i zespołów instrumentalnych, zetknął się dzięki temu z ludowym repertuarem. Jako muzyk, instruktor wielu zespołów, spisywał ulotny, zwłaszcza w warstwie tekstowej (bo często improwizowany) materiał. Choć zbiór opiera się w znacznej mierze na folklorze kultywowanym przez zespoły (zawiera też kilka kompozycji Autora oraz melodie pochodzące spoza Świętokrzyskiego, lecz zasymilowane), a więc w fazie „drugiego bytu folkloru”, ma duże znaczenie dokumentacyjne właśnie dla owych kontynuacji i przeobrażeń okresu powojennego, gdy muzyka tradycyjna oddalała się od kontekstu zwyczajowo-obrzędowego.

Druga pozycja, *Śpiewaj, śpiewaj do ostatka*, jest wyjątkowa w bibliografii pieśni ludowej omawianego regionu. Zbiór, opublikowany w 2007 r., jest małą monograficzną antologią pieśni znanej twórczyni ludowej województwa świę-

17 Polki na 2/4 (230 tekstów), oberki na 3/8 (70 tekstów) i walczyki na 3/4 (120 tekstów).

tokrzyskiego – Cecylii Korban z Nidy. Odnajdziemy tu, obok repertuaru autorskiego (najnowszy pokład żywej twórczości ludowej), również pieśni przekazane Autorce przez matkę Stanisławę Paradowską.

W 2010 r. został opublikowany zbiór „Pieśni dawnej Kielecczyny”, które zanotował, a także zebrał z licznych dostępnych źródeł, również fonograficznych, Jerzy Gu-
muła¹⁸. We wstępie Autor – muzyk, nauczyciel, instruk-

tor zespołów folklorystycznych – przytoczył wiele cennych uwag o wpływach regionów sąsiadujących na szeroko pojęty region kielecki, zwłaszcza w zakresie tańców ludowych i instrumentarium. Zwrócił on uwagę na obszary sąsiadujące z Kieleckiem i ich istotny wpływ na charakter muzyki Kielecczyny. Od wschodu: Sandomierskie, od południowego wschodu wpływy tarnowskie, tzw. Krakowiaków Wschodnich, od południowego zachodu wpływy Krakowskiego i dalej od Śląska, od zachodu wpływ religijnego ośrodka – Częstochowy, zarzewia pieśni pątniczej i dziadowskiej, od północy wpływ Mazowsza (Opoczyńskie, kapela z ręcznym bębenkiem zamiast basetli), od północnego wschodu – wpływ Radomskiego (Przysucha, Szydłowiec, Iłża) z kapelami z trzyczędową pedałową harmonią *polską*.

Kapela ludowa ze Słupi, od lewej: Jan Rokicki (skrzypce),
Piotr Juszczyk (basy) i Jan Domagała (skrzypce),
Mstyczów, 1952 [nr 66]

18 Zbiór 469 pieśni podzielony został na następujące działy: oberki, polki, walczyki, chodzone, ballady, mazurki, krakowiaki, kujawiaki, weselne, dziecięce i inne.

Charakterystyka muzyki regionu

Karol Kurpiński w bodaj najwcześniejszym powstałym – bo przed zgromadzeniem pierwszych znaczących i umożliwiających porównania zbiorów pieśni – artykule o muzycznym zróżnicowaniu regionów umiejscowił Kieleckie jeszcze w strefie „śpiewek wesołych”, w obszarze występowania metrów zarówno trójdzielnych, jak i parzystych (Kurpiński 1820). Kieleckie, wraz z Mazowszem, Kujawami, Wielkopolską, Sandomierszczyzną, a nawet Śląskiem, wpisuje się w rozległą strefę folkloru muzycznego Polski środkowej (Sobieska 1982: 128; Stęszewski 1974: 335). Mamy jednak w Kieleckim graniczną strefę melodii w metrum trójmiarowym i rytmikę mazurkową, obok charakterystycznych dla południa dwumiarów, szybkie tempa, manierę *tempo rubato*, urozmaicone i pełne dynamizmu melodie o falistych, wariabilnie kształtowanych frazach i szerokim, sięgającym od seksty do oktawy ambitusie.

24

Charakterystyczne dla muzyki wokalne Kieleckiego są krótkie, improwizowane, jednozwrotkowe formy tekstowo-muzyczne. Przyśpiewki, zwane też tu niekiedy *krakowiakami* [nr 35], stanowią najważniejszy element repertuaru muzycznego nie tylko szeroko pojętej Kielecczyny, ale i regionów sąsiednich. W omawianym regionie przeważają wyjątkowo ekspresyjne przyśpiewki w rytmach mazurkowych, choć na tym przejściowym terenie ścierania się północnego trójmiaru z dwumiarem możemy odnaleźć sporo przyśpiewek w metrum parzystym [nr 19], a nawet te same wzory melodyczno-tekstowe zmodyfikowane do dwu- lub trójmiaru [nr 20]. Ich improwizacyjny charakter, a zarazem niepohamowana i przebogata inwencja twórcza ludu łącząca w tekstach np. obrazy przyrody i ludzkiego uczucia, wykorzystująca często niespotykane porównania, zwroty, metafory inspirowała XIX-wiecznych obserwatorów i słuchaczy, którzy doszukiwali się w ulotnych tekstach *krakowiaków* – nie bez słuszności zresztą – echa „słowiańskiego eposu”, tajemniczej symboliki, również obrzędowej, „której zapomnieliśmy klucza”:

„Forma krakowiaka jest niejako ostatnim namacalnym w swym składzie, a przez to dostępnym dla badania, złomkiem większych utworów, których pośrednie ustępy w biegu

czasu ulotniejszy się, w końcu zostały samą antytezą, tylko ciemną zagadkę. [...] Należy krakowiaka porównywać z pieśnią, obrzędem, podaniem i gusem, słowem uważać go za oderwane ogniwo wielkiego łańcucha faktów i idei, za rezultat mnogich przyczyn i skutków [...]” (Anonim 1871).

Krótkie, weselne „piosnki” były, jak zanotował Siarkowski „na prędcie improvizowane”. Badacz Kielecczyny odnotował również zmienne tempa w weselnych pieśniach obrzędowych, różnicujących śpiew „wyprowadzanego” starości-ny w zależności od tego, czy młoda była sierotą, czy mogła cieszyć się błogosławieństwem rodziców (Siarkowski 1880: 115).

Charakterystyczną cechą śpiewu kieleckiego jest jego energia, ekspresja i dążność do osiągania nasilonym głosem najwyższych rejestrów i pozycji (Sobieska 1982: 100; Przerembski 1993: 36; 1994: 59 [nr 17]). J. Chorośiński zwrócił uwagę, iż na otwartej przestrzeni wykonywano przyśpiewki w wyższych pozycjach głosowych („pełną piersią”), w szybszym tempie, z wyraźniejszymi i ostrzejszymi akcentami i częstymi rubatami (Chorośiński 1955: 126-127, 206, 232-233). Z Polską środkową łączy Kieleckie podobny zakres ambitusu melodii – od seksty do oktawy (Sobieska 1982: 93, 128). Jadwiga Sobieska wskazała też na charakterystyczną cechę melodii kieleckich, pozostających w typie descendentalnym, co z kolei zbliża je do typu melodii obszarów górskich:

„Descendentalny przebieg melodyki można odnaleźć w folklorze Kielecczyny, ściślej w nucie świętokrzyskiej, rozpowszechnionej w Kieleckiem w funkcji tanecznej przyśpiewki o zwartej rytmice i żywym tempie” (Sobieska 1982a: 95, 63).

Melodie przyśpiewek stanowią rdzeń najdawniejszego, opartego o skale modalne repertuaru instrumentalnego. Archaiczna modalność jest również obecna w najstarszych pieśniach obrzędowych (w obrzędowym repertuarze odnajdujemy tu również wpływy Lubelskiego). Ogólnie jednak melodie kieleckie w przeważającej mierze utrzymane są w skalach dur-moll choć nie zawsze w pełnej postaci (Przerembski 1994: 56). W śpiewie, jak i w muzyce instrumentalnej występuje

maniera *tempo rubato*, zanikająca w kierunku południowym. W śpiewach pojawiają się niekiedy asemantyczne interjekcje. Kieleckie charakteryzuje się niezwykłą żywotnością kapel i repertuaru instrumentalnego, zwłaszcza tanecznego. Styl instrumentalny zdominował w tym regionie folkloru pieśniowy: pieśni kieleckie przyjmują melodie popularnych tu tańców: oberka, polki, walczyka. Obok oberkowych tańców i tańców-zabaw, jak owczarz czy skakany, pojawiają się lokalne formy z pogranicza mazura i oberka, o dawniejszej proveniencji, zwane tu *chłopami* [nr 39]. Rytmika wokalnych polek kieleckich zbliża się często do krakowiaka.

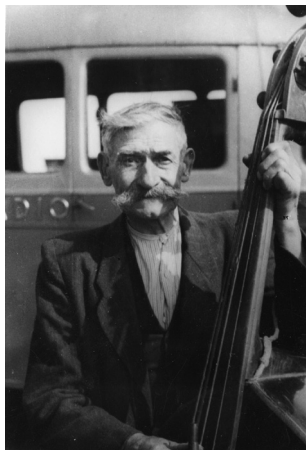
W Kieleckiem mężczyźni śpiewali częściej niż w innych regionach, z wyjątkiem Rzeszowszczyzny czy Góralczyzny, co daje się zauważyć również w nagraniach dokumentalnych (Przerembski 1994: 58).

Do tańca, np. podczas płaśw sobótkowych, wystarczał tylko skrzypek (Kolberg 1885: 52). Przy mniej ważnych spotkaniach tańczono nawet *na sucho*, czyli przy śpiewie zebranych gości (Sitek 2000: 10). Na podstawie analizy zapisków O. Kolberga (Dahlig 1987: 42) w Kieleckiem możemy wyróżnić najbardziej archaiczne zespoły instrumentalne: skrzypce i basy (wspomniane, za Siarkowskim, skład przy chodzeniu z turem); skrzypce i bęben (Kolberg 1887: 161, wesele w Chybicach) oraz skrzypce, dudy i bęben (Kolberg 1886: 254-255, Opatowiec). W opisie wesela od Sobkowa i Chmielnika ks. Siarkowski odnotował w zřekownikach udział skrzypka i basisty, którzy, przyprowadzeni przez młodego do domu narzeczonej, „sadowiac się na stole, zaczynają wygrywać skoczne oberki i krakowiaki”, do których na początku obrzędu starosta, starościny i młody przyśpiewywali „krótkie piosnki”, a następnie tańczyli, „przytupując w takt, aż ziemia dudni a szybki w oknach się trzęsą”. Autor wspomina też o tańcach w kole. Basista i skrzypek w dzień wesela prowadzili weselników rano do domu młodej (Siarkowski 1880: 112-114). Na weselu w rękach družbów dźwięczały również baty, które możemy, jako aerofony eksplozywne, zaliczyć do narzędzi dźwiękowych, bez których „żaden družba do weselnej zabawy i tańca nie mógłby być przypuszczonym” (Siarkowski 1879: 36, 38) i „których w tańcach nawet z rąk nie wypusz-

czają” (Siarkowski 1874: 36). Spośród składów instrumentalnych spotykanych w Kieleckiem Jadwiga Sobieska wyróżniła następujące: skrzypce, bębenek; skrzypce, basy; skrzypce, harmonia ręczna; skrzypce I, sekund, klarnet, basy; skrzypce, harmonia, klarnet, bas; lokalnie duże kapele dęte (Sobieska 1982: 79). Najstarszy skład kapeli w Kieleckiem, spotykany jeszcze w początkach XX w., stanowiły pierwsze skrzypce (prym), drugie skrzypce (sekund, grający proste, lecz wyraźne rytmicznie wypełnienie harmoniczne lub zdwajający niekiedy melodię prymu obligato, czyli o oktawę niżej) oraz pełniące funkcję rytmiczno-burdonową dwustrunne małe basy (dawniej) albo tzw. basy *nieprzebrane* trzystrunowe lub, w nowszej praktyce, czterostrunne basy, wielkością zbliżone do kontrbasu:

„Wesela w okolicy Daleszyc, Bodzętyna, Łysogór, odbywają się hucznie i krzykliwie; często trwają trzy dni, [...], a muzyka ze skrzypców i basetli złożona, gra nieprzestannie” (Kolberg 1887: 156).

Do kapeli takiej z czasem, zwłaszcza w okresie międzywojennym, dołączał bębenek jednostronny z brzękadłami (*łachczyk*), który z czasem wyparł archaiczne basy. Bębniista kontrolował rytm gry, dzięki czemu skrzypek na bazie podawanego rytmu mógł się skupić na ozdabianiu linii melodycznej. Podczas badań prowadzonych w latach 80. w Kieleckiem przeważały dwuosobowe kapele: skrzypce i bęben – taki też skład uznawali informatorzy (reprezentanci pokolenia pierwszej poł. XX w.) za najstarszy, jaki pamiętali. Był to zespół ogrywający

Józef Haczyk, Sędziszów, 1951
[nr 70-73, 80-81]

najbardziej wesela. W okresie międzywojennym mały bębenek zastępowano często większym barabanem, czyli bębnem dwustronnym z talerzem, trójkątem, by w toku dalszego rozwoju kapeli, po wojnie, wprowadzać w miejsce bębna nawet zestawy perkusyjne, tzw. *dżaz*. Z początkiem ubiegłego stulecia w kapelach kieleckich zaczęły pojawiać się też harmonie, zwłaszcza dwurzędowe diatoniczne i *trzyrzędówki* chromatyczne czy *pedałówki*. W okresie międzywojennym głosy basowe harmonii przejmowały często rolę sekundzisty. W tym czasie składy kapel powiększane były o klarnet, kornet, trąbkę, a nawet saksofon (Dahlig-[Turrek] 1991: 8, 16, 20-21, 23; Sitek 2000: 11).

Dla zagadnienia przyczyn popularności instrumentów dętych w kapelach, zwłaszcza na południu i południowym zachodzie regionu, istotna jest wzmianka przytoczona przez Kolberga:

„Niekiedy [Proszowiaczy – J.J.] wielką do muzyki ukazują zdolność; miejscami, jak n.p. w Wawrzęczycach pod Proszowicami i w Rokitnie pod Szczekocinami potworzyli z nich pracownicy nauczyciele formalnych i dobrze w swym zakresie funkcjonujących członków orkiestry, z dętych najczęściej złożonej instrumentów” (Kolberg 1885: 33).

Kilka uwag o zróżnicowaniu instrumentarium kieleckiego, rozpoczynając od podkreślenia wpływu śląskich kapel dętych od strony południowo-zachodniej, przytoczył Jerzy Gumuła:

„Instrumenty dęte (klarnet, trąbka) zaczęły wchodzić do kapel ludowych zwłaszcza w regionach południowej Polski, z jakimi Kielecczyzna graniczy. Jedynie powiaty sąsiadujące z opoczyńskim (konecki, częściowo włoszczowski), mazowieckim (Skarżysko-Kamienna) i lubelskim (sandomierskim) tego się częściowo ustrzegły. Natomiast stronę południowo-zachodnią (Busko, Pińczów, Jędrzejów) zdominowały kapele w stylu nowosądeckim i krakowskim, gdzie klarnet i trąbka weszły do obiegu po I wojnie światowej, kiedy chłopci służący w armii austriackiej, wracając do domu z czynnej służby poprzywozili te instrumenty” (Gumuła 2010: 24-25).

Autor zbioru wskazał też na przemiany owego instrumentarium i jego stroju. Dawniej w kapelach używano małych klarnetów w stroju Es i kornetu klapowego – tzw. trąbki „skrzydłówki”, by zastąpić je w późniejszym czasie klarnetami w stroju B i trąbkami wentylowymi oraz rozbudować skład o puzon klapowy. Udział instrumentów dętych w kapelach widoczny jest zwłaszcza w południowo-zachodniej części regionu aż po subregion włoszczowski. Taką sytuację można tłumaczyć również infiltracją „mody” na kapele krakowskie (skrzypce, basy, kornet/po I wojnie trąbka i klarnet) i pomieszaniem muzycznym zauważalnym zwłaszcza w okolicach Jędrzejowa, uznawanego przez mieszkańców już jako Krakowskie.

Muzyka instrumentalna w Kieleckiem służyła niemal wyłącznie do tańca, z wyjątkiem np. gry skrzypka (samego, bez kapeli), którą przeplatał on śpiew kobiet podczas obrzędu oczepin (Dahlig-[Turek] 1991: 8, 18). Ewa Dahlig-Turek podkreśliła, iż kielecką grę instrumentalną cechuje żywiołowość (Dahlig-[Turek] 1991: 64). Tak było też z tańcem, w którym prym wiedli zwłaszcza mężczyźni – w Kieleckiem szczególnie wytrwali tancerze (Sitka 2000: 10). Na wozach, podczas przejazdu do ślubu kapela grała specjalny repertuar zwany od jego funkcji *ciągłymi kawalkami* (np. *mazury*, *wędrowce* [nr 26, 37], *światowe* [nr 7, 24], *powiślaki* przy wschodniej granicy regionu), *drogowe* zaś towarzyszyły przyjazdowi młodego do domu młodej, jak i grane były w drodze do kościoła [nr 47, 88].

Wśród melodii dwumiarowych w Kieleckiem dominują polki, nielicznie pojawiają się również krakowiaki, zwłaszcza w rejonie południowo-zachodnim w okolicach Jędrzejowa [nr. 80]; w okolicach Miechowa krakowiaki, a także polki i walce były już bardzo popularne (Jaskłowski 1904: 187). Polskiego, krakowiaka oraz oberka, a także cykl („jeden taniec”) złożony z wolnego, czyli polskiego, mazura i krakowiaka wymienił Kolberg w opisie wesela od Pińczowa i Buska (Kolberg 1885: 65, 68). Wśród trójmiarowych melodii dominują te, oparte na rytmice mazurkowej, a więc zwłaszcza oberki we wszelkich lokalnych odmianach: wspomniane *ciągłe*, *drogowe*, typowo kielecki *dryptok* [nr 70]. O „suicie

świętokrzyskiej” złożonej z długo granego oberka, krótszej polki i *przygładzonej* oberkiem wspomniał B. Sitek (2000: 10). Dla muzyki regionu kieleckiego charakterystyczne są przede wszystkim oberki, a najstarszą, najbardziej archaiczną ich grupę stanowią oberki *śpiewane*, zwykle wykonywane w wolniejszym tempie od *technicznych*. U podnóża Gór Świętokrzyskich na najstarszy pokład repertuaru stosowane są nazwy *chłop*, *chłop świętokrzyski* zaś wzdłuż zachodniej granicy Kielecczyzny mówi się o oberkach *śpiewanych*:

„W okresie międzywojennym starszą warstwę repertuaru tanecznego, a więc przede wszystkim oberki i polki (a także walczyki), określano popularnie jako *chłopskie*, w odróżnieniu od pojawiających się stopniowo nowszych tańców [...]. Nazwa *chłopski* oznaczała przy tym nie tylko pojedynczy, tradycyjny utwór taneczny, ale często cały cykl tańców wykonywanych w określonej kolejności [...], np. *chłopski* składał się z obera, polki i walczyka. Walczyk wykonywano po to, aby *pogłodzić*, tj. pozwolić tancerzom odpocząć po dwóch szybkich tańcach” (Dahlig-[Turek] 1991: 46).

Występują w Kieleckim też walce, walcerki, polki-mazury, a także mazury, często o nieludowej proveniencji.

Jacek Jackowski

Od lewej: Jan Śliwa (klarnet), za nim Jan Molenda (flet), od prawej: Boryka [b.d.] (skrzypce), Józef Pułowski (skrzypce), Józef Haczyk (kontrbas) [nr 70-73, 80, 81]

Charakterystyka wybranych wykonawców¹⁹

W ciągu trzech lat Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego na terenie zdefiniowanym w niniejszym opracowaniu jako Kielecczyzna nagrano około 135 radiowych taśm magnetofonowych. Najwięcej materiału zebrano w pierwszym roku badań (78 nagranych taśm). 1952 rok przyniósł 48 zarejestrowanych taśm, 1953 r. natomiast tylko dziewięć. W sumie na taśmie magnetycznej zarejestrowano około 45 godzin repertuaru muzycznego.

Wśród zarejestrowanych wykonawców znaleźli się śpiewacy soliści, zespoły śpiewacze, instrumentalniści (przede wszystkim skrzypkowie) oraz kapele. Nagrany materiał to w przeważającej części pieśni (w liczbie 2193), wykonane w sumie przez 188 osób, z których 63% stanowiły kobiety. Ponadto zarejestrowano 111 pieśni z repertuaru zespołów śpiewaczych. Skromniej, ale również pokaźnie, prezentuje się materiał z muzyką instrumentalną. Nagrano 23 solistów instrumentalistów – 22 skrzypków oraz jednego harmonistę. Zagrali oni w sumie 383 melodie.

Nieco bardziej skomplikowana kwestia dotyczy liczby kapel zarejestrowanych na terenie Kielecczyzny. Analiza składów zespołów, miejsc nagrań oraz miejsc urodzenia niektórych muzyków prowadzi do wniosku, że należy zrezygnować ze sztywnego podziału regionalnego i wyróżniania odrębnych zespołów w przypadku niewielkich zmian i rotacji grających w nich muzyków lub instrumentów. W wielu kapelach wprowadzano bowiem np. dodatkowy instrument, poszczególne instrumenty wymieniano na inne lub skład instrumentalny pozostawał taki sam, natomiast zmieniali się niektórzy muzycy. Również zmiana nazw kapel nie musi oznaczać, że mamy do czynienia z zupełnie innym zespołem. Ponieważ ich nazwy pochodzą nie tylko od nazw miejscowości (np. kapela z Jędrzejowa), gdzie działał zespół, ale też od nazwisk ich liderów (np. kapela Jana Jawora z Piołunki), wystarczała więc zmiana pierwszego skrzypka, by nazwa kapeli brzmiała inaczej (przy tym samym składzie instrumentalnym i tych samych pozostałych muzykach). Odrębną natomiast kwestią jest oczywiście zmiana walorów muzycznych w zależności od obsady np. pierwszego skrzypka w kapeli. Wielu muzyków grało w kilku różnych kapelach, a w niektórych zespołach, oprócz dużego składu, wyodrębniany był też mniejszy, zwany zwykle *małą kapelą*. Mając na względzie powyższe uwagi, można stwierdzić z dużym uogólnieniem, że na terenie Kielecczyzny zarejestrowano około 20 kapel, które wykonały w sumie ponad 1200 melodii. Dokumentację fonograficzną Kieleckiego dokonaną w latach 50. ubiegłego wieku charakteryzuje – w po-

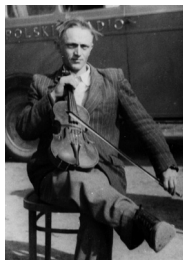
równaniu z dorobkiem innych ekip AZFM – znaczna reprezentacja wybitnych instrumentalistów, dlatego warto przyrzeć się choćby kilku sylwetkom muzykantów, uwiecznionych nie tylko w nagraniach, ale również w protokołach Ekipy Kieleckiej:

Stanisław Zarębski [nr 70, 75, 76]

Skrzypek i kornecista, grał m.in. w kapeli swojego brata, Wincentego Zarębskiego: „Zarębski należy do skrzypków o wybitnym słuchu muzycznym, dzięki czemu zna dużo melodii tanecznych i jest często proszony na wesela wiejskie [...]. Cała jego rodzina, bracia, jak również i rodzice, są bardzo muzykalni. Zarębski Stanisław nauczył się grać częściowo od ojca, z *podstuchu* [...]. Sam układa *kawatki* z głowy. W czasie grania przymyka oczy, pochyla głowę na skrzypce i pomaga sobie w graniu rytmicznymi ruchami ciała”.

Wincenty Zarębski [nr 75, 76, 80, 81]

Urodzony w Mieronicach skrzypek i harmonista, brat Stanisława. Jak wynika z dokumentacji nagrań, „już od wczesnej młodości miał zamiłowanie do muzyki”. Jego ojciec był podobno „słynnym *grajkiem* w okolicy”. Wincenty Zarębski nauczył się grać „sam z siebie”, tzn. ze słuchu. Ze względu na chorą nogę grał, trzymając skrzypce w specyficzny sposób, co widać również na zdjęciu: „Opiera skrzypce na prawym kolanie, podtrzymując szyjkę brodą w pozycji pionowej. Układ strun przy skrzypcach normalny, przebiega po strunach prawą ręką, smyczek prowadzi lewą ręką”. Zarębski dzięki swojej grze i dobrej znajomości przyśpiewek weselnych zapraszany był na „niemal każde wesele w swojej okolicy”.

Jan Dyba [nr 67]

Urodzony w 1889 r. skrzypek, grający m.in. ze swoimi synami (Tadeuszem i Wacławem). Wywodził się z domu o tradycjach muzycznych. „Dyba Jan jest słynnym skrzypkiem w północnej części powiatu miechowskiego i jędrzejowskiego. Nauczył się grać od ojca swojego, który kiedyś był również słynnym skrzypkiem w okolicy. Dyba Jan ma swój pięcioosobowy zespół, z którym *obgrywa* – obsługuje wszystkie wesela w okolicy [...]. Wśród swoich kapelistów ma szacunek i autorytet. Melodie taneczne wykonuje z manierą ciekawą dla nas, rzadko spotykaną wśród kapelistów ludowych. Jego glissanda stosowane w czasie gry przypominają łkanie i płacze pastusze. >>Za granie oddałby wszystko<<. Specjalnie jeździł parę razy do Krakowa, by posłuchać gry dobrych skrzypków. Zawód swój *muzykancki* traktuje

nie tylko dochodowo, lecz jako przyjemność i artystyczne wyżycie. Melodie błędzące po jego głowie spać mu po nocach nie dają, przeto musi je wygrywać przy okazji na skrzypcach, a tymi okazjami są wesela, wieczorowe potańcówki i *muzyczne bajania* [...]. Dyba potrafi sobie sam zrobić skrzypce, oprawić włos u smyczka, a podobno kiedyś nawet próbował robić basy”.

Jan Fert [nr 90, 91]

Urodzony w 1894 r. w Podchojnach. „Nauczył się grać sam z siebie. Na weselach grywał już od wczesnej młodości, >>gdyż go to pociągało<<. Chętnie jako chłopiec chodził po weselach, aby posłuchać gry takich skrzypków jak Sudarek i Kurek. Zna on dużo melodii tanecznych z różnych gmin powiatu jędrzejowskiego. Niektóre melodie nagrane >>sam wymyślił z głowy<< [...]. W młodym wieku, gdy częściej chodził po weselach, znał ze 300 kawałków [...]. Obecnie ma swój zespół w Łączynie [...]. W czasie gry przymyka oczy, przechyla głowę na skrzypce i jest przejęty grą. Mocno się wczuwa, pomagając sobie przy graniu rytmicznymi ruchami górną połową ciała”.

Wojciech Wesołowski [nr 14, 16, 18, 23]

Skrzypek urodzony w 1875 roku. „Już jako chłopiec piętnastoletni przypatrywał się muzykantom, jak grali, jak palcami przebierali, jak smyczkiem pociągali po strunach. Pierwsze skrzypce zrobił mu brat [...]. Drugie skrzypce miał fabryczne, a kilka następnych, które miał, kupił okazyjnie na bazarach w Kielcach. Przysłuchiwał się, jak inni muzykanci ogrywali, sam ogrywał je, a jak mu się podobały – kupował. Nie opuścił żadnego grania i wesela”. Powtarzał zasłyszane od muzykantów melodie na pożyczonych od nich skrzypcach. „Jak mu się jaka śpiwka podobała, a była nowa – biegł do domu i na swoich skrzypcach wygrywał”. Wesołowski „na weselach zaczął grywać po ożenieniu się. Początkowo dobierał sobie drugiego muzykanta, który bucał (!) na przystunnych basach”, później w jego kapeli pojawiali się inne instrumenty, takie jak bęben, drugie skrzypce – sekund, a także baraban. „Grywał po weselach do I wojny światowej, obsługując teren objęty wsiami: Bączków, Górno, Krajno, Porąbki, Skorzeszyce, Dyminy, Daleszyce, a nawet kilka razy grał pod Morawicą i Zagnańskiem. Słyszano o nim również we wioskach koło Bodzentyna”.

Kapela z Kozłowa: Jan Dyba (skrzypce),
Wacław Dyba (skrzypce), Tadeusz Dyba
(basy), 21 czerwca 1951 [nr 67, 82]

Władysław Sobala [nr 83, 84]

Grał na skrzypcach własnej roboty. Pochodził z rodziny o tradycjach muzycznych. „Dziadek jego grał w kapelach ludowych na skrzypcach i uchodził za dobrego skrzypka ludowego. Sobala Władysław nauczył się grać z nut jako samouk. Przed II wojną światową miał własny zespół trzyosobowy, złożony z braci, z którymi grywał po zabawach, weselach wiejskich i [...] czasami w restauracji w Jędrzejowie. Przez rok grał w wędrownym zespole muzycznym w cyrku. Wędrując po Kielecczyźnie poznał szereg melodii tanecznych z różnych miejscowości. Gra na skrzypcach z uczuciem”.

Stefan Ostrowski [nr 70]

Skrzypek „zamiłowany do muzyki ludowej”. Jego ojciec był dobrym kornecistą, grał w kapeli na weselach. „Marzeniem rodziców Ostrowskiego było, aby syn został słynnym skrzypkiem ludowym. Toteż jako chłopca uczyli go u wybitnych skrzypków i wreszcie u Sudarka, który uchodził za *króla skrzypków* w województwie kieleckim. Ostrowski ma duży repertuar melodii tanecznych przejęty od Sudarka, jak i innych skrzypków. Gra również z nut [...]. Szlagiery grywa zręcznie i nie ma do nich upodobania”.

Kapela z Mieronic gra na pogrzebie (Wincenty Zarębski – akordeon, Mieczysław Skalmierski – skrzypce, Stanisław Zarębski – bęben, Stanisław Szkulik – trąbka, Władysław Zarębski – trąbka)

Wybrana literatura

Anonim 1971 *Kilka słów o znaczeniu „Krakowiaków”*, w: „Pamiętnik Kielecki” na rok zwyczajny 1871. Kielce: Nakładem Księgarni M. Goldhaara, s. 104-126.

Augustynik, G. 1902 *Ś.p. ksiądz Władysław Siarkowski*, w: „Przegląd Katolicki” nr 20, s. 313-316; nr 21, s. 328-330.

Cierniak, Jędrzej 1931 *Tradycje sobótkowe w Świętokrzyskiem*, w: „Pamiętnik Świętokrzyski 1930”, red. Aleksander Patkowski. Kielce: Wydawnictwo Wydziału Wojewódzkiego w Kielcach i Sekcji Regionalistycznej ZNP z Zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej, s. 318-332.

Chorosziński, Jan 1955 *Pieśni pracy ludu kieleckiego*. Kraków.

Dahlig-[Turek], Ewa 1999 *Ludowa gra skrzypcowa w Kieleckiem*. Kraków: PWM.

Dahlig, Piotr 1987 *Instrumenty muzyczne w monografiach regionalnych Oskara Kolberga*, w: „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXIV, zes. 1-4, red. K. Janczewska-Solomko. Radom, s. 29-71; **1993** *Julian Pulikowski i Akcja Zbierania Folkloru Muzycznego w latach 1935-1939*, w: „Muzyka” nr 3-4, s. 119-156.

Dębski, Włodzimierz 1959 *Kieleckie pieśni ludowe*, opracował W. Dębski. Kielce: WDK. Poradnia Amatorskiego Ruchu Artystycznego.

Durlej, Stanisław; Chamerski, Adam 1997 *Pieśni i piosenki ludowe Kielecczyny*. Kielce: Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne Oddział w Kielcach.

Gan, Piotr; Niziurski, Mirosław 1968 *Od Wisły po Pilicę*. Kielce: Związek Młodzieży Wiejskiej.

Głoger, Zygmunt 1985 *Encyklopedia staropolska ilustrowana*. Ze wstępem J. Krzyżanowskiego, t. 4. Reprint z wydania 1900-1903. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Gumuła, Jerzy 2010 *Pieśni dawnej Kielecczyny*. T. I. Zebrał i opracował Jerzy Gumuła. Kielce: Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego. Regionalny Sekretariat Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w Kielcach. Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach.

Jakowski, Wacław 1904 *Wieś Mnichów* (w Powiecie Jędrzejowskim), w: „Wisła” t. 18, zes. 4, s. 177.

Jastrzębowski, Szczesny 1896 *Czarnolas i Policzna*. Notatki etnograficzne, w: „Wisła” t. 10, zes. 2, s. 225-244.

Kamocki, Janusz 1965 *Zarys grup etnograficznych w Polsce*, w: „Ziemia” Prace i materiały krajoznawcze., Warszawa: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, s. 105-113.

Kolberg, Oskar 1857 *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa... Serya I, Pieśni ludu polskiego*, Warszawa; **1885** *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa... Serya XVII, Kieleckie cz. 1*. Kraków; **1886** *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa... Serya XVIII, Kieleckie cz. 2*.

Kraków; **1887** *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa... Serya XIX, Radomskie* cz. 1. Kraków; **1966** *Korespondencja Oskara Kolberga*, cz. 2 (1877-1882). DWOK: Wrocław –Poznań.
Korban, Cecylia 2007 *Śpiewaj, śpiewaj do ostatka...* Pieśni i piosenki ludowe z repertuaru Cecylii Korban. Morawica.

Kuczyński, Janusz 1974 *Ziemia zabytków*, w: *Ziemia kielecka. Przyroda, zabytki, współczesność*. Kraków: Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”.

Kuncewicz, Władysław 2009 *Świętokrzyskie melodie ludowe*, zebrał, zapisał i tekstem opatrzył W. Kuncewicz. Kielce-Karczówka: Wydano staraniem Księży Pallotynów, Karczówka przy współpracy z Towarzystwem Edukacyjnym „Być w Europie”.

Kurpiński, Karol 1820 *O pieśniach w ogólności*, w: „Tygodnik Muzyczny” nr 9, s. 33-34.

Liljana (pseud.) 1871 *Rzecz historyczna o mieście Kielcach*, w: „Pamiętnik Kielecki” na rok zwyczajny 1871. Kielce: Nakładem Księgarni M. Goldhaara, s. 1-38.

Łopaciński, Hieronim (Lubicz, Rafał) 1931 *Okolice radomskie i sandomierskie w przysłowiach, wyrażeniach i piosenkach*, w: „Pamiętnik Świętokrzyski 1930”, red. Aleksander Patkowski. Kielce: Wydawnictwo Wydziału Wojewódzkiego w Kielcach i Sekcji Regionalistycznej ZNP z Zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej, s. 318-332.

Małachowski, Andrzej; Nosal, Zbigniew 1971 *Ziemia kontrastów*, w: *Ziemia kielecka*. Kraków: Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne.

Marjański, Stefan (red.) 1994 *Świętokrzyskie nuty Jana Pieniążka*. Kielce: GOK w Masłowie, WDK w Kielcach.

Mioduchowska, Aurelia 1957 *Z problematyki społecznej w kieleckiej pieśni ludowej*. Wybrała Aurelia Mioduchowska, w: „Literatura Ludowa” nr 2, red. J. Krzyżanowski. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Zakład im. Ossolińskich, s. 41-44.

Nowak-Dłuzewski, Juliusz 1947 *Przedmowa*, w: „Pamiętnik Kielecki”. Przeszość kulturalna regionu. Red. Juliusz Nowak-Dłuzewski. Kielce: Wydano z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty w ramach Świętokrzyskich Dni Kultury, s. 5-6; **1957** *Region kielecki i jego wkład do kultury narodowej (Koncepcja terminologiczna i jej uzasadnienie)*, w: „Literatura Ludowa” nr 2, red. J. Krzyżanowski. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Zakład im. Ossolińskich, s. 3-11.

Pilchowie; Maria, Przemysław 1979 *Ziemia kielecka: panorama turystyczna*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza.

Pluta, Feliks 1957 *Śpiwki z Ostrowic i Wehłina (wybór)*, w: „Literatura Ludowa” nr 2, red. J. Krzyżanowski. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Zakład im. Ossolińskich, s. 47-49.

Przerembski, Zbigniew, Jerzy 1993 *Regionalna zmienność wysokości śpiewu ludowego w Polsce*, w: „Muzyka” nr 3-4. Warszawa, s. 35; **1994** *Emocjonalna muzyka ludowa Kieleckiego*, w: „Wychowanie Muzyczne w Szkole” nr 2, s. 56-63.

Siarkowski, Władysław 1874 *Okolice Kielc. Piotrkowice*, w: „Pamiętnik Kielecki” na rok zwyczajny 1874. Red. Ks. W. Siarkowski. Kielce, Warszawa: Nakładem Księgarni M. Goldhaara, w Drukarni i Litografii Ch. Keltera, s. 35-47; **1878** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Kielc*, cz. 1, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” wydany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 2. Kraków: W Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 209-259; **1879** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Kielc*, cz. 2, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” wydany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 3. Kraków: W Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 3-61 (Dział etnologiczny); **1880** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Kielc*, cz. 3, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” wydany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 4. Kraków: W Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 83-184 (Materyały etnologiczne); **1881** *Notatki z wycieczki do Koprzywnicy w powiecie Sandomierskim*, w: „Przegląd Bibliograficzno-Archeologiczny”, t. 2. Warszawa: W Drukarni Emila Skińskiego, s. 279-284; **1885** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Pińczowa*, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” wydany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 9. Kraków: W Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 3-72 (Materyały etnologiczne); **2000** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Kielc* (reprint), do druku przygotowali L. Michalska-Bracha i K. Bracha. Prace Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, nr 26. Kielce: Wydawnictwo TAKT; **2003** *Materyały do etnografii Ludu polskiego z okolic Pińczowa* (reprint), do druku przygotowali K. Bracha, B. Wojciechowska, L. Michalska-Bracha. Kielce: Stowarzyszenie Wydawnicze „Res Gestae”.

Sińczak, Aleksandra 2001 *Akcja Zbierania Folkloru Muzycznego w regionie kieleckim w latach 1952-53 w świetle materiałów Edwarda Szylki*, w: „Muzyka” nr 3, s. 65-79.

Sitek, Bogusław 2000 *Tańce świętokrzyskie* zebrane przez Bogusława Sitekę w opracowaniu muzycznym Jerzego Gumuły z rysunkami układów tanecznych Janusza Chmielewskiego. Kielce: Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego.

Sobieska, Jadwiga 1982 *Polski folklor muzyczny*, cz. 1. *Materiały do nauczania*, cz. 2. *Przykłady muzyczne*. Materiały pomocnicze dla nauczycieli szkół i ognisk artystycznych. Zeszyt

183. Warszawa. Centralny Ośrodek Pedagogiczny Szkolnictwa Artystycznego. Nowe wydanie: red. Piotr Dahlig. Warszawa. Centrum Animacji Kultury, 2006.

Sozańska-Czajkowska, Teresa 1989 *Kultura muzyczna regionu kieleckiego. Od czasów najdawniejszych do roku 1939*, cz. 1. Siedlce: Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna.

Stęszewski, Jan 1972 *Uwagi o etnomuzyce regionalizacji Polski*, w: *Dyskurs o tradycji*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Ossolineum, s. 323-348.

Suchorowski, Stanisław 1935 *Świętokrzyskie*. Pieśni na 1, 2 i 3 głosy wybrał i opracował S. Suchorowski. Biblioteczka Pieśni Regionalnych nr 11 pod red. K. Hławiczki. Katowice; **1937** *Pieśni ludowe świętokrzyskie* w układzie na chór mieszany. Biblioteka Małopolskiego Związku Teatrów i Chórów Ludowych w Krakowie, nr 6. Kraków; **1938** *Gaik świętokrzyski*. Widowisko obrzędowe w 1 odsłonie do użytku zespołów teatralnych, świetlicowych, szkół średnich i powszechnych wszystkich stopni, Kielce; **1982** *Wesele świętokrzyskie*. Seria Nasz region, zesz. 7. Kielce: WDK.

Swatoń, Józef 1947a *Świętokrzyska nuta*, w: „Pamiętnik Kielecki”. Przeszłość kulturalna regionu, red. Juliusz Nowak-Dłużewski. Kielce: Wydano z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty w ramach Świętokrzyskich Dni Kultury, s. 223-226; **1947b** *Pieśniarz świętokrzyski*, w: j.w., s. 227-228.

Szczyrba, Jerzy 1985 *Pieśni i tańce kieleckie*, opracowanie artystyczne J. Szczyrba. Kielce: WDK.

Szylko, Edward 1931 *Śpiewki żniwarskie z okolicy Sandomierza*, w: „Pamiętnik Świętokrzyski 1930”, red. Aleksander Patkowski. Kielce: Wydawnictwo Wydziału Wojewódzkiego w Kielcach i Sekcji Regionalistycznej ZNP z Zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej, s. 340-341.

Śpiewam wsi mojej... 1997 *Zbiór pieśni i piosenek z regionu kieleckiego*, cz. 1. Kielce: Rada Krajowa i Wojewódzka KGW, Wojewódzki Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych.

Wawrzczak, Irena 2000 *Charakterystyka regionu*, w: *Tańce świętokrzyskie* zebrane przez Bogusława Sitkę w opracowaniu muzycznym Jerzego Gumuły z rysunkami układów tanecznych Janusza Chmielewskiego. Kielce: Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego, s. 3-6.

Wójcicki, Kazimierz, Władysław 1836 *Pieśni ludu Biało-Chrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu, z dołączeniem odpowiednich pieśni ruskich, serbskich, czeskich i słowiańskich* zebrane przez K. Wł. Wójcickiego, ozdobione rycinami i muzyką, wydania Józefa Kaczanowskiego. Tom II. Warszawa: W drukarni Piotra Baryckiego przy ulicy Podwał nr 522.

Żeromski, Stefan 1983 *Popioły*, t. 1. Warszawa: Książka i Wiedza.

Memories of past extracted from the archive

Kielce region is an area situated between two rivers – the Pilica and the Vistula, separated from Cracow region with the Szreniawa and the Dłubnia rivers and with the Pilica river from Mazovia region. For our choice of documentation recordings we concentrated on even a smaller area of the region presenting its very centre around the city of Kielce as well as those more distant creating specific sub-regions such as: Włoszczowa, Pińczów and Jędrzejów sub-regions.

The diverse character of Kielce region culture was influenced by the surrounding regions and areas seen by some as its sub-regions, eg. Radom or Opoczno regions. However, because of their specifics and tradition the music of these regions will be a subject of separate albums of *ISPAN Folk Music Collection* series. The inhabitants of Kielce region occupied themselves mainly with farming, but also with cattle trading, horse transport of goods, craft work, weaving and spinning. Metallurgy goes in the land as far as to Iron Age. It is probable that the region supplied the Roman Empire with significant amount of iron, hence the name „Europe's forge”. The written record of first songs is found in the 15th century around The Łysa Góra monastery where *Pieśni łysogórskie* come to existence. Many meritorious figures of history, literature and art are bound with Kielce region, eg. Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Wespazjan Kochowski, Stanisław Konarski, Hugo Kołłątaj, Stanisław Staszic or Stefan Żeromski. Pińczów and Raków were well known reformation centres in the 16th century. Songs that stayed in folk culture till last century bring memories of peasantry active part in Kościuszko Uprising, Raclawice battle [no 9 on the album] as well as Napoleon wars or hopes for independence [no 40]. The oldest performers presented on the album lived in the times of January Uprising and economic regress or in the times of 1905 revolution. The culture of the region was also influenced by the monastic centres such as Benedictines monastery on The Saint Cross (Łysa Góra) or Cistercians monastery in Jędrzejów. However, Christian culture for a long time co-existed with intense beliefs in magic, fortune-telling or witches'

sabbath on the mountain of Łysa Góra. First intentional written documentation of folk songs are found in 19th century sources (Kazimierz Władysław Wójcicki, Oskar Kolberg). Especially known for detailed documentation of the region songs and culture is priest Władysław Siarkowski. In mid-war period songs were documented by Jan Chorośiński, Stanisław Suchorowski, Edward Szyłko among others. The 1950s is a time when in the framework of Musical Folklore Collecting Campaign organized by the National Institute of Art in cooperation with Polish Radio a core part of the largest and the oldest collection of Polish traditional music recordings was created. The documentary team taking records in the region of Kielce was led by Jan Chorośiński. They registered almost 6000 songs, some of which are presented on this album. It is important to underline the significant role of Polish Radio team in Kielce led by Piotr Gan in later collecting of folk songs recordings as well as ethno-musicological work by Ewa Dahlig[-Turek] on folk violin performance in Kielce region.

Characteristic for Kielce region are triple-time metre and mazurka rhythms next to typical for southern part duple-time metre, fast tempos, *tempo rubato* manner, diverse and full of dynamics melodies of variously shaped phrases and wide, reaching octave *ambitus*. Vocal music is full of short, improvised couplets, sometimes called *krakowiak* [no 35]. Typical for the region are expressive couplets in mazurka rhythms, yet we can also find here a lot of couplets in even measure [nr 19] or sometimes the same melodic-rhythmic patterns modified to either duple- or thruple-time metre [no 20]. Kielce region singing is full of energy, expression and tendency to reaching with a strong voice as high pitches as possible. Because of descendant type of the melodies they are also similar in their character to the melodies of mountain areas. Archaic modality is also present in ritual songs, but in general Kielce region songs are mainly kept in major-minor scales. Folk ensembles of the region and their instrumental repertoire (especially dance repertoire) are full of life. Instrumental style is dominated by songs folklore: Kielce region songs adapt melodies of popular here dances such

as *oberek*, polka or waltz. On carts, while going to a wedding ceremony, the band would play a special repertoire called by its function *ciągłe kawalki* – *continuous pieces* (eg. *mazurkas*, *wędownce* – *wayfarers* [no 26, 37], *światowe* – *world tunes* [no 7, 24], *powiślaki* – *Vistula region tunes* next to the eastern border of the region) *drogowe* – *road or travellers tunes* would accompany the arrival of the groom to the bride's house, as well as were played on their way to church [no 47, 88].

Next to oberek dances and dances-plays such as *owczarz* or *skakany* (*jumping*) local form of dances arise, being in the edge of *mazur* and *oberek* dances and of older provenience, here called *chłop* – *peasant tune* [no 39]. The rhythmic of vocal polkas is often close to that of *krakowiak*. The oldest set of Kielce region ensemble, seen even at the beginnings of the 20th century consisted of first violin (*prym*), second violin (*sekund*) and two-stringed small bass having a rhythmic-bourdon function (formerly) or in a more recent practice four-stringed bass, similar to contrabass on its size. The ensemble was sometimes enlarged by one-sided drum with jingles, which with time displaced archaic bass. At the beginning of the last century *folk accordion* also appeared in Kielce region bands. The set of the ensembles was also enlarged by clarinets, cornets, trumpets or even saxophones.

Translated by Klaudia Dulińska

Słoń Stanisław ur. w 1908 r. Miedziana Góra pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Kostomłoty pow. Kielce
1. Okragły zza gór

Pastuszka Marianna ur. w 1913 r., Zagnańsk pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Zagnańsk

2. Oj zagrajże mi zagraj oberecka z nogi – przyśpiewki / couplets

Górzyński Feliks ur. w 1898 r., Zagnańsk, pow. Kielce, zam. Wąsosza, pow. Kielce – skrzypce; **Marcisz Jan** ur. w 1928 r., Belno pow. Kielce, zam. b.d. – bęben; nagr. 1951 r. Zagnańsk

3. Oberek zagnański

4. Mazur od Zagnańska (w zapowiedzi: mazurek)

Siwek Józef ur. w 1879 r., Miedziana Góra pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Kostomłoty pow. Kielce

5. "Oj zagrajże mi zagraj tego mazurecka – przyśpiewki / couplets

Śliwa Jan ur. w 1914 r., Obłęgorek pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Obłęgorek

6. Mazurek wsiowy

7. Mazurek światowy

Cieślak Stanisław ur. w 1886 r., Zagnańsk pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Zagnańsk

8. W pewnej chwili liś się z "ośtem kraść zmówili – pieśń-bajka / song-tale

9. Hej tam w karczmie za stołem – pieśń historyczna / historical song

Śliwa Jan ur. w 1914 r., Obłęgorek pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Obłęgorek

10. Mazurek własny

11. Mazurek Obłęgorski A zagrajże mi zagraj

Gwardyś Andrzej ur. w 1893 r., Śniadka pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Śniadka

12. A kłapojże toruniu toruniu – pieśń śpiewana podczas *chodzenia z turoniem* / song performed by carol singers when walking with aurochs

13. Biały Janie "ożenie cie piekno zonke naraje ci – pieśń sobótkowa / bonfire song

Wesołowski Wojciech ur. w 1875 r., Radlin pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce;

Pietrzaba Piotr ur. w 1894 r., Radlin, zam. tamże – basy dwustrunowe; nagr. 1952 r. Radlin

14. Melodia

Wesołowska Katarzyna ur. w 1861 r., Radlin pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Radlin

15. A grajże mi krzypieczku – przyśpiewka / a couplet

Wesołowski Wojciech – skrzypce; **Pietrza-ba Piotr** – basy dwustrunowe; nagr. 1952 r. Radlin

16. Do tońca

Bąk Marianna ur. w 1884 r., Bieliny pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Bieliny

17. Oj zaloty zolota mego konia zjadła
– przyśpiewki / couplets
Wesołowski Wojciech – skrzypce; **Pietrzaba Piotr** – basy dwustrunowe; nagr. 1952 r. Ralin
18. Letki
Domagała Magdalena ur. w 1869 r., Chroberz pow. Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Chroberz
19. Boże mój Boże mój kieruj mojem losem – przyśpiewki / couplets
Grzejszczyk Stanisław ur. w 1890 r., Śniadka pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Śniadka
20. Kolbuszów *na oberka i na polkę*
Kamińska Katarzyna ur. w 1880 r., Marzysz pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Marzysz
21. "O ze moja mamusiu posprzedaj-ciez "owce – przyśpiewki / couplets
Antoni Sołtys ur. w 1875 r., Nida pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Brzeziny pow. Kielce
22. Nie chódź wele woza nie chódź wele "osi – przyśpiewki / couplets
Wesołowski Wojciech – skrzypce; **Pietrzaba Piotr** – basy dwustrunowe; nagr. 1952 r. Radlin
23. Od Chmielnika
Grzejszczyk Stanisław ur. w 1890 r., Śniadka pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Śniadka
24. *Światowy wyjezdny*

Ostrowski Ludwik ur. w 1890 r., Szarbia pow. Pińczów (obecnie pow. Kazimierza Wielka), zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Szarbia
25. Szło dwóch dziadków drogom za ubi-tom szosom – parodia pieśni dziadowskiej / beegar's song parody
Grzejszczyk Stanisław ur. w 1890 r., Śniadka pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; nagr. 1952 r. Śniadka
26. *Wyjezdny wędrowiec*
Kamińska Katarzyna – śpiew; **Matys Józefa** ur. w 1900 r., Marzysz pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Marzysz
27. Sokole Kasiu sokole – pieśń weselna / wedding song
Karwacina Katarzyna ur. w 1870 r., Ociesęki pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Ociesęki
28. Oj moje "Ociosęki na górze stojecie – przyśpiewka / a couplet
Kozioł Stanisław ur. w 1896 r., Komórki pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; **Dulnik Tadeusz** ur. w 1917 r., Szczecno pow. Kielce, zam. Borków pow. Kielce – klarnet;
Dulnik Józef ur. w 1913 r., Szczecno, zam. Komórki – trąbka; **Lipa Bolesław** ur. w 1907 r., Komórki, zam. tamże – puzon;
Kozioł Antoni ur. w 1910 r., Komórki, zam. tamże – bęben; nagr. 1951 r. Kaczyn pow. Kielce
29. Oberek *odchodny*
Brożyna Marianna ur. w 1901 r., Czaplów

pow. Kielce, zam. Huta Podłysica – śpiew;
nagr. 1951 r. Bieliny pow. Kielce

30. A "ojze jino "ojze fijołecku leśny
– przyśpiewki / couplets

Wijasowa Marianna ur. w 1860 r., Brzeziny pow. Kielce, zam. tamże – śpiew;
nagr. 1951 r. Brzeziny

31. Kołyzze sie kołys kolebko buk"owa
– kołysanka / lullaby

Kruk Józef ur. w 1876 r., Brzeziny pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Brzeziny

32. Poszła szlachta na trzy trachta – pieśń
rekrucka / soldier's song

Antoni Sołtys ur. w 1875 r., Nida pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Brzeziny pow. Kielce

33. Tam wedle "ugora na rozstajnych drogach – pieśń żartobliwa / humorous song
Górzyński Feliks ur. w 1898 r., Zagnańsk pow. Kielc, zam. Wąsosz pow. Kielce – skrzypce 1; **Moćko Stanisław** ur.

w 1906 r., Kajetanów pow. Kielce, zam. Zagnańsk – skrzypce 2; **Marcisz Stefan** ur. w 1924 r., Belno pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce 3; **Mazur Piotr** ur.

w 1926 r., b.d., zam. Zagnańsk – harmonia; **Marcisz Jan** ur. w 1928 r., Belno, zam. b.d. – bęben; nagr. 1951 r. Zagnańsk

34. Oberek *Zza Maćkowej stodoły*
Górzyński Jakub ur. w 1893 r., Zagnańsk pow. Kielce, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Zagnańsk

35. A ja sobie ide z pola ón sie do mnie śmieje – przyśpiewki / couplets

36. Mój "ojciec beł poctalijon poctalijon co nosił wodę – pieśń komiczna / humorous song

Koziół Stanisław ur. w 1896 r., Komórki pow. Kielce, zam. tamże – skrzypce; **Dulnik Tadeusz** ur. w 1917 r., Szczecno pow.

Kielce, zam. Borków pow. Kielce – klarnet; **Dulnik Józef** ur. w 1913 r., Szczecno pow.

Kielce, zam. Komórki pow. Kielce – trąbka; **Lipa Bolesław** ur. w 1907 r., Komórki pow. Kielce, zam. tamże – puzon; **Koziół Antoni** ur. w 1910 r., Komórki pow.

Kielce, zam. tamże – bęben; nagr. 1951 r. Kaczyn pow. Kielce

37. *Wędrowiec* od św. Krzyża

38. Polka z Włoszczowic

39. Oberek-*chłop* ze Szczecna

Mojszczak Rafał ur. w 1914 r., Dzierążnia pow. Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Dzierążnia

40. Po długiej niewoli dwaj starzy żołnierze wracali do ojców swej ziemi – pieśń historyczna / historical song

Poreda Dionizy (w zapowiedzi Porada) ur. w 1894 r. (w protokole 1897 r.), Kozubów pow. Pińczów, zam. Sędziszów pow. Jędrzejów – skrzypce; nagr. 1951 r. Sędziszów

41. Oberek

Jędrzejczyk Marcin ur. w 1902 r., Stępcice pow. Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Stępcice

42. Kumoter kumosi gorzołęckie nosi
– przyśpiewka *do wypitki* / convival song
Jędrzejczyk Stanisław ur. w 1904 r., Stę-
pocice pow. Pińczów, zam. tamże – śpiew;
nagr. 1951 r. Stępcice

43. Dożynaj dożynaj przodowniku łysy
– przyśpiewka dożynkowa / harvest song
Michalska Antonina ur. w 1892 r., Książ
Wielki pow. Miechów, zam. Drożejowice
pow. Pińczów (obecnie pow. Kazimierza
Wielka) – śpiew; nagr. 1951 r. Drożejowice

44. "Oj leńcie leńcie słońce gorące pała
dziewcy na wolki na łące – pieśń zalotna
/ wheedling song
Michalski Piotr ur. w 1913 r., Zrecze
Małe pow. Busko (obecnie pow. Kielce),
zam. Chmielnik pow. Busko (obecnie
pow. Kielce) – skrzypce; nagr. 1952 r.
Chmielnik

45. *Pasternocek*
Mojszczak Katarzyna ur. w 1877 r., Po-
ręba k. Wolbromia, zam. Dzierążnia pow.
Pińczów – śpiew; nagr. 1951 r. Dzierążnia

46. Dzień dobry moi państwo jakże nam
sie tu macie – pieśń weselna / wedding song
Michalski Piotr – skrzypce; nagr. 1952 r.
Chmielnik

47. *Wyjezdny z weselem*
Dudała Antoni, ur. w 1905 r., Kije pow.
Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r.
Kije

48. Oj co mie p^uo ty w^uodzie ki na koło
jidzie – przyśpiewki / couplets

Maj Józef ur. w 1906 r., Stępcice pow.
Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r.
Stępcice

49. Chłopoki chłopoki butami butami jak
sie buty zedrom bosymi nogami – przy-
śpiewka / a couplet
Nowak Kazimierz ur. w 1903 r, b.d.
– skrzypce; **Zieliński Jerzy** ur. w 1928 r.,
b.d. – akordeon; **Gaik Antoni** ur. w 1916 r.,
b.d. – *perkusja* (bęben z talerzem); nagr.
1952 r. Radzanów pow. Busko

50. *Za płotem hulali*
Szczepanik Józef ur. w 1878 r., Glinka
pow. Busko, zam. tamże – skrzypce; nagr.
1952 r. Glinka

51. *A oja moja oja*
52. *A ojże ino oja*
Sajowa Ewa ur. w 1878 r., Bogucice
Pierwsze, pow. Pińczów, zam. tamże –
śpiew; nagr. 1952 r. Bogucice Drugie pow.
Pińczów

53. Zielono lipka g^uorzała – pieśń oczepi-
nowa / capping song
Ptasznik Stanisław ur. w 1900 r., Wło-
stowice pow. Pińczów (obecnie pow. Pro-
szowice), zam. tamże – skrzypce 1; **Bły-
szyński Jan**, b.d. - skrzypce 2; **Wasilewski
Józef**, b.d. – altówka; **Zborowski Wincen-
ty** ur. w 1901 r., Włostowice – kontrabas;
Widomski Bolesław, b.d. – klarnet; nagr.
1951 r. Koszyce pow. Pińczów (obecnie
pow. Proszowice)

54. Polka Jagły

Kowal Małgorzata ur. w 1904 r., Witów pow. Pińczów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Koszyce pow. Pińczów (obecnie pow. Proszowice)

55. A huloże tysoniu tobie sie gra nie komu – pieśń żartobliwa / humorous song

Ptasznik Stanisław ur. w 1900 r., Włostowice pow. Pińczów (obecnie pow. Proszowice), zam. tamże – skrzypce; nagr. 1951 r. Koszyce pow. Pińczów (obecnie pow. Proszowice)

56. Melodia z Kociny

57. Melodia Klary z Piotrowic

Czop Stanisław ur. w 1893 r., Rokitno Szlacheckie pow. Zawiercie, zam. Mieronice, pow. Jędrzejów – śpiew; nagr. 1951 r. Kozłów pow. Miechów

58. Hola hola mamuniu moja – pieśń panieńska / maiden song

59. A tam w lesie na pasiece tam Kasinia trawke siece – pieśń zalotna / wheeding song

Łazarski Władysław, ur. w 1895 r., Czarnca pow. Włoszczowa, zam. Psary pow. Włoszczowa – skrzypce; nagr. 1951 r. Bichniów pow. Włoszczowa

60. Oberek z Gościńcyna

Kocfin Franciszka ur. w 1875 r., Czarnca pow. Włoszczowa, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Czarnca

61. Kaś była Maryja miły Boże – kolęda / carol

62. Comber w "ogródecku comber

w "ogrodzie – pieśń zapustna / Shrovetide song

Matysek Piotr, ur. w 1879 r., Zagórze pow. Włoszczowa, zam. tamże – skrzypce, śpiew; nagr. 1952 r. Irządze pow. Włoszczowa (obecnie pow. Zawiercie)

63. *Skowroneczek*

64. *Ni ma ci to ni ma*

Gawłowska Balbina, ur. w 1873 r., Żeliszewice pow. Włoszczowa, zam. tamże – śpiew; **Zawada Karolina**, ur. w 1875 r., Żeliszewice, zam. tamże – śpiew; nagr. 1951 r. Żeliszewice

65. Siadajze na wóz kochanie moje – pieśń weselna / wedding song

Tasak Zygmunt ur. w 1928 r., Węgrzynów pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce 1; **Rokicki Jan** ur. w 1895 r., Tarnawa pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce 2; **Juszczyk Piotr** ur. w 1891 r., Gniewięcin pow. Jędrzejów, zam. tamże – basy; nagr. 1952 r. Mstyczów pow. Jędrzejów

66. Obertas *Jaś*

Dyba Jan ur. w 1889 r., Kozłów pow. Miechów, zam. tamże – skrzypce; **Dyba Wacław** ur. w 1919 r., Kozłów, zam. Kędzierzyn pow. Miechów – altówka sekund; **Dyba Tadeusz** ur. w 1921 r., Kozłów, zam. tamże – bas; nagr. 1951 r. Kozłów

67. Oberek *Wczoraj hulanina i dzisiaj też*

Skuruwa Julia ur. w 1895 r. Mstyczów pow. Jędrzejów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Mstyczów

68. "O skarależ mie Boże – pieśń miłosna / love song

Kordas Józef, ur. w 1895 r. Białowieża pow. Jędrzejów, zam. tamże – śpiew; nagr. 1952 r. Mstyczów pow. Jędrzejów

69. Dzwony dzwonią w kotły biją – pieśń rekrucka / soldier's song

Ostrowski Stefan ur. w 1904 r., Piła pow. Jędrzejów, zam. Gniewięcin pow. Jędrzejów – skrzypce 1; **Putowski Józef** ur.

w 1902 r., Krzcięcice pow. Jędrzejów, zam. Potok Wielki pow. Jędrzejów – skrzypce sekund; **Jawor Jan** ur. w 1902 r., Piotunka pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce sekund 2; **Śliwa Jan** ur. w 1902 r., Mierzawa pow. Jędrzejów, zam. tamże – klarnet in C; **Zarębski Stanisław** ur. w 1902 r., Mieronice pow. Jędrzejów, zam. tamże – kornet in C; **Haczyk Józef** ur. w 1880 r., Krzcięcice, zam. tamże – bas; nagr. 1951 r. Sędziszów pow. Jędrzejów

70. *Dryptok* od Jeżowa

Jawor Jan – skrzypce; **Putowski Józef** – skrzypce sekund; **Haczyk Józef** – kontrabas; nagr. 1951 r. Sędziszów pow. Jędrzejów

71. *Hosiany* Mostyny (w zapowiedzi: Mastyny)

72. *Równiński* Haczyka

73. Polka *Na drabinie*

Nieznany wykonawca – śpiew; nagr. 1951 r. Bichniów pow. Włoszczowa

74. Siedzi sowa na stodół'e zając na lodzie – pieśń zalotna / wheeding song

75. Oberek od Sielca

76. Polka Kopcia

Jaworska Michalina, ur. w 1893 r., Nieznanowice pow. Włoszczowa, zam. tamże – śpiew; nagr. 1953 r. Nieznanowice

77. Lulajże mi lulaj mój mały narodzie – kołysanka / lullaby

78. Ola moja ola idom panny z pola – pieśń zalotna / wheeding song

79. Pojedziesz pojade weź i mnie ze sobom – pieśń miłosna / love song

Zarębski Wincenty ur. w 1919 r., Mieronice pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce 1; **Zarębski Stanisław** – skrzypce 2; **Gładki Jan**, ur. w 1907 r., Wojciechowice pow. Opatów, zam. Mieronice – basy; nagr. 1951 r. Sędziszów pow. Jędrzejów

75. Oberek od Sielca

76. Polka Kopcia

Jaworska Michalina, ur. w 1893 r., Nieznanowice pow. Włoszczowa, zam. tamże – śpiew; nagr. 1953 r. Nieznanowice

77. Lulajże mi lulaj mój mały narodzie – kołysanka / lullaby

78. Ola moja ola idom panny z pola – pieśń zalotna / wheeding song

79. Pojedziesz pojade weź i mnie ze sobom – pieśń miłosna / love song

Zarębski Wincenty – skrzypce 1; **Putowski Józef** – skrzypce sekund; **Haczyk Józef** – kontrabas; nagr. 1951 r. Sędziszów pow. Jędrzejów

80. Krakowiak *Lajdok*

81. *Lesiok*

Wieczorek Stanisław ur. w 1929 r., Wierzbica pow. Miechów, zam. tamże – skrzypce; **Dyba Waclaw** – altówka sekund; **Brożek Stanisław** ur. w 1920 r., Kozłów pow. Miechów, zam. tamże – kornet in C; **Dyba Tadeusz** – kontrabas; nagr. 1951 r. Kozłów

82. Oberek od Raclawic

Sobala Władysław ur. w 1905 r., Jędrzejów pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce 1;

83. Oberek od Sielca

84. Polka Kopcia

85. Oberek od Sielca

86. Polka Kopcia

87. Oberek od Sielca

88. Oberek od Sielca

Skiba Edward ur. w 1911 r., Łączyn pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce sekund 1; **Fiuk Tadeusz** ur. w 1918 r., Łysaków pow. Jędrzejów, zam. Jędrzejów – skrzypce sekund 2; **Nowak Władysław** ur. w 1913 r., Wolica pow. Jędrzejów, zam. Łysaków – klarnet; **Chrzanowski Michał** ur. w 1913 r., Łasków pow. Jędrzejów, zam. Jędrzejów – trąbka; **Giełzecki Jan** ur. w 1911 r., Łysaków pow. Jędrzejów, zam. tamże – trąbka; **Pańtak Feliks** ur. w 1911 r., Łysaków, zam. Węgleniec pow. Jędrzejów – kontrabas; nagr. 1951 r. Jędrzejów pow. Jędrzejów

83. Polka wyrobnicza

84. Polka Kawęczynska

Szpaczynski Stanisław, ur. w 1893 r., Nieznanowice pow. Włoszczowa, zam. Marchocice pow. Włoszczowa – śpiew; nagr. 1953 r. Marchocice

85. Siwa kobelina pod borém zerała – pieśń miłosna / love song

Jagiello Antonina, ur. w 1881 r., Sprawa pow. Włoszczowa (obecnie pow. Jędrzejów), zam. Bichniów pow. Włoszczowa – śpiew; nagr. 1953 r. Bichniów

86. A "u moji mamy stojała grusza – pieśń miłosna / love song

Cyprys Eleonora, ur. w 1882 r., Kluczewsko pow. Włoszczowa, zam. Bichniów – śpiew; nagr. 1953 r. Bichniów

87. Ty zielany rozmarynie siwałam cie po zagonie – pieśń panieńska / maiden song

Jakubowski Władysław, ur. w 1902 r., Chycza pow. Jędrzejów, zam. b.d. – skrzypce; nagr. 1953 r. Radków pow. Włoszczowa

88. Ober wyjazdowy

Jagiello Antonina – śpiew; nagr. 1953 r. Bichniów

89. Ciężki ciężki kamień młyński jeszcze cięższy ston małżeński – pieśń rodzinna / family song

Fiuk Tadeusz ur. w 1918 r., Łysaków pow. Jędrzejów, zam. Jędrzejów pow. Jędrzejów – skrzypce 1; **Fert Jan** ur. w 1894 r., Podchojny pow. Jędrzejów, zam. Łączyn pow. Jędrzejów – skrzypce sekund; **Skiba Edward** ur. w 1911 r., Łączyn, zam. tamże – skrzypce sekund 2; **Chrzanowski Michał** ur. w 1913 r., Łasków pow. Jędrzejów, zam. Jędrzejów – kornet in C; **Gliwiński Jan** ur. w 1912 r., Łysaków, zam. tamże – kontrabas; nagr. 1951 r. Jędrzejów

90. Oberek dla starszych

91. Polka Krasieńskiego

Jagiello Antonina – śpiew; nagr. 1951 r. Bichniów

92. Jużci dobry dzień moja Marysiu – pieśń weselna / wedding song

Rydzkowa Zofia, ur. w 1899 r., Konieczno pow. Włoszczowa, zam. tamże – śpiew; nagr. 1953 r. Konieczno

93. Trzeba by to trzeba mamusi zawołać – pieśń weselna, oczepinowa / capping song

Drzazga Władysław, ur. 1919, Chlevice pow. Włoszczowa, zam. tamże – skrzypce;

Jakubowski Wincenty, ur. w 1898 r., Chyca pow. Jędrzejów, zam. Chlevice – klarnet; **Majewski Franciszek**, ur. w 1906 r., Kuźnica Sulikowska pow. Będzin, zam. Chlevice – kornet; **Gajecki Lucjan**, ur. w 1921 r., Łgota Murowana pow. Zawiercie, zam. Chlevice – harmonia; **Boryn Tadeusz**, ur. w 1920 r., Chlevice, zam. Chlevice – perkusja (*dżaz*), nagr. 1952 r. Chlevice

94. Weselna

95. Polka Gajeckiego

Głowacki Jan, ur. w 1921 r., Tyniec pow. Jędrzejów, zam. tamże – skrzypce I;

Ostrowski Józef, ur. w 1918 r., Węgleszyn pow. Jędrzejów, zam. tamże – klarnet; **Kościółek Teofil**, ur. w 1911 r., Czarnca pow. Włoszczowa, zam. tamże – kornet; **Kościółek Ludomir**, ur. w 1915 r., Czarnca, zam. tamże – akordeon; **Bodzioch Szczepan**, ur. w 1905 r., Węgleszyn, zam. tamże – puzon; **Ochocki Józef**, ur. w 1911 r., Czaple Wielkie (obecnie pow. Miechów), zam. Czarnca – kontrabas; **Dąbrowski Ryszard**, ur. w 1927 r., Węgleszyn, zam. tamże – bęben; nagr. 1951 r. Czarnca

96. Polka włoszczowska

Orkiestra z Krzcięcic, drugi z lewej Józef Putowski (skrzypce), pierwszy z prawej Józef Haczyk (kontrabas), w środku kapelmistrz Jan Rzepkiewicz obok hrabia Łoś z Deszna [nr 70-73, 80, 81]

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wydawca płyty: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk we współpracy
z Wojewódzkim Domem Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach.
Prace badawcze nad zespołami archiwalnymi dokumentującymi muzykę tradycyjną
Kielecczyny dofinansowano w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012-2014